

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет української й іноземної філології
та журналістики

Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

**ВІДТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ:
ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ
АНГЛОМОВНОГО СЕРІАЛУ “YOUNG PORE” ТА ЙОГО
УКРАЇНСЬКОГО ВАРІАНТУ ПЕРЕКЛАДУ)**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 202 М групи

Спеціальності 035.041 Філологія

(германські мови та літератури)

(переклад включно), перша – англійська)

Освітньо-професійної програми

«Філологія (германські мови та літератури)

(переклад включно), перша - англійська»

Мініх Галина Анаталіївна

Керівниця: к. пед. н., доц. Кіщенко Ю.В.

Рецензентка: к. філол. н., доц. Ковбасюк Л.А.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади відтворення релігійної картини світу серіалу	7
1.1 Місце релігійної картини світу в парадигмі картин світу	7
1.2.Поняття релігійного дискурсу. Релігійний дискурс з позицій перекладознавства.....	16
1.3.Кінопереклад як особливий вид перекладацької діяльності: теоретичний аспект.....	27
1.4.Релігійна картина світу серіалу «Молодий Папа».....	33
1.5.Методологія дослідження специфіки відтворення католицької релігійної картини світу англійськомовного серіалу «Молодий Папа» в українському перекладі.....	36
РОЗДІЛ 2. Специфіка відтворення католицької релігійної картини світу у перекладі англійськомовного серіалу «Молодий Папа»	42
2.1. Відтворення лексико-семантичної складової католицької релігійної картини світу серіалу «Молодий Папа»: перекладознавчий аспект.....	42
2.1.1. Специфіка перекладу термінологічного апарату католицької церкви в серіалі «Молодий Папа».....	46
2.1.2. Специфіка перекладу лексики на позначення пастви, а також людських чеснот, гріхів та покарання за них в серіалі «Молодий Папа».....	52
2.1.3. Специфіка перекладу лексики на позначення Бога, святих, божественних сутностей, а також божественної природи явищ навколо людини в серіалі «Молодий Папа».....	59
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Стрімкий розвиток культурних, наукових та економічних контактів країн та їх народів висувають такі теми, як «мова і культура» та «мовна картина світу» до числа найважливіших загальнолінгвістичних, соціолінгвістичних та перекладознавчих проблем. Вивчення міжкультурної комунікації з ціллю розуміння різниці лінгвокультур, світорозуміння їхніх представників, їхнього менталітету для подолання так званого «конфлікту культур», який неминуче виникає в процесі спілкування представників різних культур. У зв'язку з цим великого значення набуває знання та розуміння картин світу носіїв мови.

Картина світу сприяє тісному зв'язку, єдності знання та поведінки людей в соціумі та є універсальним посередником між різними сферами людської культури, виступає дійним засобом інтеграції людей в суспільстві. Відповідно, перекладач повинен володіти не тільки мовою, але й розумінням системної образності та світобачення, що вони входять до картини світу як представників культури тексту оригіналу, так і приймаючої культури.

Особливе місце у картині світу кожної лінгвокультури посідає релігійна картина світу, адже релігійна картина спрямовує діяльність людини, формує релігійну мовну особистість. Відношення людини до оточуючого світу, людей та самої себе. Саме релігійна картина світу формує моральний та оцінний кодекс представників певної лінгвокультури, що знаходить своє відображення на мовному рівні, що в свою чергу викликає значний інтерес у теоретиків та практиків перекладу, адже вивчення різниці між релігійними картинами світу різних культур дає змогу ефективно викривати та досліджувати лакунарні зони в фонових знаннях представників обох лінгвокультур.

Одним із найефективніших засобів поширення знань певної культури за її межі є кіномистецтво. Креалізований характер кіно дозволяє значно

розширити герменевтичний потенціал вихідного тексту. Одним із найбільш розповсюдженим та перекладним жанром кіно є серіал. Тиражування серіалів на основі книжок, повнометражних художніх фільмів, мультфільмів, коміксів та телепередач вражає своїми масштабами, а тому вважають потужним джерелом матеріалу для перекладознавчий розвідок.

Телесеріал «Молодий Папа» є яскравим прикладом кінопродукту на зображення реальності католицького світу, тобто говоримо про те, що в ньому за допомогою засобів кіномистецтва активно реалізується католицька релігійна картина світу. Таким чином, цей серіал надає можливість одночасного дослідження таких маловивчених тем, як специфіка перекладу серіалів, а також особливостей відтворення релігійної картини світу у перекладі, що й становить **актуальність** нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Дослідження виконано в рамках комплексної наукової теми кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі» (номер державної реєстрації 0117U003763).

Мета науково-дослідної розвідки полягає у виокремленні та подальшому аналізі основних перекладацьких стратегій, способів і прийомів відтворення католицької релігійної картини світу серіалу «Молодий Папа». Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- Виявити місце релігійної картини світу в парадигмі картин світу;
- Визначити та дослідити особливості функціонування релігійного дискурсу з позицій перекладознавства;
- Вивчити специфіку кіноперекладу як особливого виду перекладацької діяльності;

- Дослідити специфіку реалізації релігійної картини світу в серіалі «Молодий Папа»;
- Провести перекладацький та перекладознавчий аналіз українськомовного перекладу досліджуваного серіалу.

Об'єктом дослідження постають особливості відтворення релігійної картини світу в англійсько-українськомовному перекладі.

Предметом дослідження постають стратегії та тактики перекладу такого кіножанру, як серіал.

Методика дослідження включає в себе використання загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) методів аналізу з метою створення загальної теоретично-дослідної бази, а також філологічних (дефінітивний, диференційний, дескриптивний) та безпосередньо перекладознавчий методи аналізу, що вони зумовлені метою та завданнями дослідження.

Матеріалом дослідження слугують англійськомовний скрипт серіалу «Молодий Папа», а також його переклад українською мовою, виконаний студією VaibaKoTV.

Наукова новизна дослідження полягає, насамперед, у визначенні проблематики перекладу кінотекстів жанру серіал, а також у вивченні специфіки відтворення релігійної картини світу в кіноперекладі.

Теоретичне значення цієї розвідки полягає в тому, що комплексний аналіз трансляторних рішень перекладача сприяє більш чіткому розумінню проблематики аудіовізуального перекладу серіалу, на ряду з особливостями відтворення релігійної картини світу, що вважаємо цілком актуальним для теорії та практики перекладу.

Практична цінність отриманих результатів полягає у можливості їхнього використання під час курсів з теорії та практики перекладу, аудіовізуального перекладу, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, тощо.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження було обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та прикладної лінгвістики (перекладознавства та прикладної лінгвістики) Херсонського державного університету, які були проведені в формі попереднього захисту розпочатого дослідження на етапах опрацювання й узагальнення теоретичної й практичної частин роботи.

Публікації. Теоретико-практичні результати дослідження висвітлено в одній одноосібній публікації: в альманасі Херсонського державного університету «Магістерські студії».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СЕРІАЛУ «МОЛОДИЙ ПАПА» В ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

1.1. Місце релігійної картини світу в парадигмі картин світу

У лінгвістичних дослідженнях, що вони були присвячені вивченню концептуальних систем та когнітивних аспектів мови, на кшталт, змісту та концептуалізації знань, способів організації та репрезентації знань, що формують картин світу мовного колективу, особливий інтерес у вчених викликають механізми моделювання картини світу. Термін «картина світу» міцно закріпився у більшості гуманітарних наук, включно з мовознавством. Необхідно відмітити, що кожна з дисциплін по-своєму трактує поняття «картини світу» відповідно до своїх завдань та методологічної бази. Термін «картина світу» є невід'ємною частиною досліджень у галузях філософії, семіотики, культурології, психології, літературознавства, мовознавства, деяких природничих наук та перекладознавства.

Одним з перших, хто використав термін картини світу на початку ХХ ст.. був німецький фізик Г. Герц, який надав цьому словосполученню природньонаукове тлумачення [57]. У філософії термін «картина світу» пов'язують з ім'ям відомого австрійського філософа Л. Вітгенштайна, який розглядав картину, або за його словами, «модель дійсності», як «цілокупність істинних думок» [14]. Німецький філософ М. Хайдеггер ставить питання дещо інакше: «Що таке картина світу? Мабуть що, зображення світу» [62]. У той час картина світу, на думку вченого, представляє «сам світ, його, сутне в цілому», «конструкт уявлення, що опредмечує» [62]. У сучасній філософії та філософії науки картина світу представляє собою «цілісний образ світу, який має історично обумовлений характер» [74], «суму наочного знання про світ» [75], картину

досліджуваної реальності, особливий тип теоретичного знання, деяку теоретичну модель досліджуваної реальності [75].

Термін «картина світу» також має психологічну інтерпретацію: «уявлення людини про світ», «один з рівнів моделі світу, або образу світу, <...>, що містить модально-специфічні уявлення» [71]. Аналізуючи специфіку функціонування форм свідомості людини, І. Ю. Морковіна та Ю.А. Сорокін визначають картину світу як «результат складної взаємодії мовної / мовленнєвої свідомості з навколишньою дійсністю» [44].

У літературознавстві термін картини світу застосовується в дослідженнях ідейно-тематичної, сюжетно-композиційної організації художніх текстів, а тобто «внутрішнього світу художнього твору» [38]. На думку літературознавців, «із символів та понять письменник будує картину, де тільки на вторинному плані можуть бути помітні риси правдоподібного зображення дійсності» [38]. Відповідно до М.М. Бахтіна, «світ художнього бачення є світом організованим, упорядкованим та завершеним» [4].

У термінологічних словниках по культурі та культурології можна знайти наступні трактування картини світу: «система інтуїтивних уявлень про реальність» [45], «загальнокультурні, тобто властиві всім культурам уявлення про світ» [45].

Дослідник Г.Д. Гачев не ставив перед собою завдання дати точне визначення картині світу, однак розкриває сутність предмета дослідження картини світу як особливої системи координат і шкали цінностей, яка «складається у кожного народу» і якою «людина користується у своїй поведінці та мислях» [15]. Дещо схожим є бачення картини світу М.М. Маковського: «картина світу є суб'єктивним образом-гештальтом об'єктивного світу; картина світу є певним ідеальним формуванням, що може визначатися в знакових формах різного виду, не відображуючись повністю в жодній з них» [45].

Згідно з Т.П. Григор'євою, картина світу – це «уявлення про світ та його закони, що за століття стають органічними свідомості» [17]. Картина світу постає в її працях як «формууюче начало людської діяльності, в значній степні визначаючи характер мислення і те, що цим мисленням здійснюється, тип духовного здійснення» [17].

Не менш цікаві і лінгвістичні концепції змісту досліджуваного явища. Вони, як правило, різноспрямовані, іноді суперечливі, але все ж необхідно відмітити деякі точки дотику у поглядах представників сучасних напрямків у лінгвістиці.

Дослідженням картини світу в її лінгвістичному ракурсі займалися такі вчені, як Ю. Апресян, Н. Арутюнова, Є. Бартмінський, Т. Булигіна, А. Вежбицька, Г. Гачева, І. Голубовська, В. Жайворонок, О. Земська, В. Карасик, О. Корнілова, М. Кочерган, О. Левченко, В. Манакіна, С. Нікітіна, В. Постовалова, З. Попова, А. Приходько, Ж. Соколовська, Й. Стерніна, В. Телія, С. Толстой, М. Толстой, Т. Цив'ян, О. Шмельова, К. Яковлева та ін. [54].

Зупинимося докладніше на двох напрямках – лінгвокогнітивному та етнолінгвістичному. Передумови, що обумовлюють статус термінологічного значення картини світу в когнітивній лінгвістиці, ми знаходимо у Н. Ф. Алефіренко, який трактує картину світу як результат відображення фізичної картини світу в колективній свідомості того чи іншого співтовариства [45].

Г. В. Колшанский помічає одну виключно важливу якість картини світу, вказуючи на те, що «картина світу є насамперед пізнавальним, когнітивним феноменом» [31]. За визначенням З. Д. Попової та І. А. Стерніна, картина світу представляє «впорядковану сукупність знань про дійсність, що сформувалася в громадській (а також груповому, індивідуальному) свідомості» [49]. В. А. Маслова визначає картину світу як «цілісний, глобальний образ світу, який є результатом всієї духовної

активності людини, вона виникає у людини в ході всіх її контактів зі світом» [42].

У цьому ж ряду лінгвокогнітивних визначень картини світу можна виділити наступне: «... в основі кожної конкретної мови лежить особлива модель, або картина світу, і той, що говорить, зобов'язаний організувати зміст висловлювання відповідно до цієї моделі» [45]. Є. В. Урисон на основі аналізу системи російської мови виявляє універсальну особливість картини світу, яка полягає в співвідношенні в структурі картини світу двох світів – матеріального (видимого) і ідеального (невидимого). Важливим в цьому відношенні є теза Г. В. Колшанського про існування «вторинного ідеального світу в мовній плоті», «ідеальної картини світу як продукту людського знання» [31]. Відповідно до цього положення автор трактує картину світу «не як сукупність окремих явищ, але як ідеальне уявлення всього взаємозв'язку об'єктивних предметів і процесів», як «сукупність знань про світ» [31].

Отже, в широкому сенсі картина світу являє собою сформований у свідомості образ цілісного світу, в якому опосередковано через знакові семіотичні системи (зокрема, мову) відображаються уявлення про дійсність, а також способи сприйняття світу [45].

З метою створення єдиного, системного бачення картини світу звернемося до достатньо широкого спектру підходів і методів дослідження картини світу в сучасній лінгвістиці і в суміжних з нею дисциплінах, надбання яких вбачаються релевантними для перекладознавчих досліджень. Зупинимось на трьох основних напрямках досліджень.

Перший підхід розроблений в рамках когнітивної лінгвістики зарубіжними і вітчизняними вченими Н. Ф. Алефіренко, А. П. Бабушкіним, В. З. Дем'янковим, Е. С. Кубряковою, Т. А. ван Дейком, Г. В. Колшанським, Дж. Лакоффом, З. Д. Поповою, І. А. Стерніним, Н. Д. Шмельовим та ін. [45]. Сутність когнітивного підходу полягає в розумінні і вивченні мови «як засобу формування і вираження думки, зберігання і

організації знання в людській свідомості, обміну знаннями» [45]. В цілому ці дослідження об'єднують прагнення відповісти на питання: які ж саме «моделі діяльності свідомості», «механізми пізнавальних процесів, пов'язані з формуванням системи знань (картини світу)» [45].

Для того щоб скласти адекватні уявлення про феномен картини світу, необхідно розглянути, як інтерпретується в рамках когнітивної лінгвістики проблема взаємовідношення мови як знакового засобу відображення дійсності, з одного боку, та свідомості як системи знань, що функціонує в процесі освоєння дійсного світу, і картини світу як результату відображення дійсності в свідомості – з іншого.

Передумовою досліджень феномена картини світу як результату взаємодії мови з когнітивними системами є постулат видатного німецького мислителя В. фон Гумбольдта: «Я маю намір дослідити функціонування мови в її найширшому обсязі – не просто в її (функціонування) ставленні до мови і до її безпосереднього продукту, набору лексичних елементів, але і в її ставленні до діяльності мислення і чуттєвого сприйняття» [18]. Така постановка задачі дозволяє по-новому підійти до питання про роль мови «в акті перетворення світу в думку» [18], за допомогою якого, за словами Л. Вейсгербера, здійснюється «розумове перетворення світу» [45]. Основою цього напряму досліджень є концепції Л. Вейсгербера і Й. Тріра про наявність у мові структурно розчленованих понятійних сфер, які отримують нове осмислення і розвиток в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, Й. Трір пише: «Кожна мова є системою відбору, що стоїть над об'єктивною реальністю і протиставляється їй. Фактична мова створює самостійний і закінчений образ дійсності. Кожна мова членує реальність по-своєму і таким чином встановлює елементи реальності, що властиві тільки даній мові. <...> Вони являють собою лінгвістико-концепціальну реалізацію картини дійсності на основі неоднорідної, але певним чином членованої моделі <...>» [45].

З. Х. Біжева відзначає фактор впливу мови на формування уявлень про світ. На її думку, «ментальні репрезентації, пов'язані не з самим світом як таким, а з його моделями, зумовлені в якійсь мірі і лінгвістичними уявленнями цього світу (тобто мовною репрезентацією)» [45]. Розмірковуючи про мовні і когнітивні механізми, Н. Ф. Алефіренко пише: «Структуровані в нашій свідомості образи не тільки відображають світ, в якому ми живемо, а й породжують різні моделі світу» [45]. При цьому вчений дещо інакше ставить питання про роль мови в когніції, підкреслюючи, що «мова – головний засіб формування і вираження думки» [35].

Слідом за Е. Сепіром і Б. Уорфом прихильники гіпотези лінгвістичного релятивізму визнають домінуючий вплив мови як інструменту пізнання на образ думок і сприйняття світу його носіями [56]. Наведемо в якості ілюстрації образний вислів Б. Уорфа: «Світ постає перед нами як калейдоскопічний потік вражень, який повинен бути організований нашою свідомістю, а це значить в основному – мовною системою, що зберігається в нашій свідомості» [61]. Іншої думки дотримується В. В. Маслова, яка, критикуючи теорію Е. Сепіра і Б. Уорфа, підкреслює, що картина світу – це «вторинне існування світу, закріплене і реалізоване в особливій матеріальній формі мовою» [45]. У цьому світлі дослідниця пояснює існування мовного (вербального) і немовного шляхів пізнання. Це положення тісно пов'язане з проблемою взаємодії найважливіших величин триєдності «мова – мислення – дійсність» [45].

Як зазначає Т. ван Дейк, «позначуваний світ не є когнітивно релевантним: те, що ми бачимо і уявляємо, – це знову-таки якась конструкція, модель ситуації» [68]. Згідно з його теорією когнітивних моделей, конструювання у свідомості образів реального світу обумовлено принципом схематизації емпіричного досвіду життєдіяльності людини і існуючими в його свідомості прототиповими схемами уявлення і організації знань (так званими моделями ситуації) [68]. Подібні думки

висловлює М. В. Піменова, яка визначає когнітивну модель як «деякий стереотипний образ, за допомогою якого організовується досвід, знання про світ» [45]. Важливу роль при цьому дослідник відводить мовним схемами, що представляють собою форми і способи мовної репрезентації знань про фрагменти світу. Такий погляд на картину світу вважаємо надзвичайно важливим для нашого дослідження, адже коректне відтворення саме дискурсивних структур, до яких відносяться і когнітивні моделі (моделі ситуації) є необхідною умовою для досягнення адекватності перекладу досліджуваного матеріалу.

Прихильниками лінгвокультурологічного підходу є В. І. Карасик і його школа, В. А. Маслова та ін. Мета досліджень в рамках даного підходу полягає у виявленні національно-культурної значимої інформації, що виявляється в знаках культури і мови різних народів і втіленої в картині світу. Можна виділити наступні аспекти культурологічного та лінгвокультурологічного дослідження картини світу: аналіз знаків культури і мови в діячності і синхронії, способи відображення семіотичних знаків культури і мови, реконструкція і способи вербалізації культурних концептів, інтерпретація категорій культури і способи їх втілення в картині світу – мовних і немовних семіотичних моделюючих системах [45].

У межах лінгвокультурологічного підходу до вивчення картини світу можна виділити аксіологічний напрям, який спрямований на опис картини світу шляхом реконструкції комплексної системи ціннісних координат, виявлення ціннісних орієнтацій і установок за даними мови, визначення їх значимості для людини і суспільства в цілому. Як правило, одиницями дослідження аксіологічної картини світу виступають цінності і норми, якими людина і суспільство керуються в життєдіяльності [13].

Психолінгвістичний підхід дозволяє виявляти природу і сутність картини світу через дослідження співвідношення мови і свідомості, феноменів мислення і сприйняття людиною внутрішнього і зовнішнього світу. Виходячи з особливостей мовного і немовного свідомості, структури

свідомості та інших психічних феноменів, в сучасній науці розробляються можливі схеми освоєння світу, моделі формування знань людини про світ [45].

Як бачимо, сучасні лінгвістичні напрямки орієнтовані на дослідження мовної свідомості як явища психічної феноменології. У цьому плані з метою підвищення валідності (достовірності) результатів дослідження, забезпечення репрезентативності та верифікації даних застосовуються психологічні методи, в першу чергу прийоми експериментального дослідження: вільний і спрямований асоціативний експеримент, класифікаційний експеримент, порівняльний, рецептивний експеримент, метод суб'єктного шкалювання та ін. [45].

Лінгвістичні дослідження картини світу вбачаються релевантними для завдань теорії та практики перекладу, адже відомо, що переклад має справу не тільки з міжмовною (де на допомогу приходять напрацювання лінгвокогнітивістів), але й міжкультурною (лінгвокультурологія) та міжособистісні (психолінгвістика). Орієнтація зазначених праць на вивчення саме мовної свідомості індивіда вказує на необхідність розкриття ролі мовної особистості як носія релігійної картини світу в межах нашого дослідження.

Релігійний фактор грає важливу роль у житті представника будь-якої культури, без врахування знань його особливостей неможливо представити картину розвитку й становлення національної культури в усіх її проявах. В основі будь-якої релігії постає ідея про вищі цінності. Відповідно до аксіологічного підходу, релігійна картина світу не тільки впливає на моральну та філософсько-релігійну свідомість етносу, його світобачення, але також визначає особливе, національне бачення та розуміння світу, адже релігійність кожного індивіда формується під впливом складних та неоднозначних історичних процесів, що протікають в межах певної культури [41].

Мовна особистість визначається як багаторівневе явище, що включає в себе мовні, соціальні та індивідуально особистісні характеристики, і у такий спосіб є, словами Ю.М. Караулова, сукупністю «здатностей до створення та сприйняття мовленнєвих творів, що відрізняються ступенем структурно-мовної складності. Точністю та глибиною відображення дійсності, певною цілеспрямованістю» [27]. Мовна особистість є важливим вектором для вивчення мовних явищ, адже оцінка реальної релігійності індивіда та складних процесів духовно-морального певного соціуму може бути здійснена саме через мову [41].

Індивідуальна мовна картина світу релігійної мовної особистості відповідає релігійній картині світу, що поєднує, як правило, дві концепції світобудови та світоустрію: теоцентричну (наприклад, православ'я – христоцентрично) та антропоцентричні [41]. Основні релігійно-культурні концепти формують релігійну картину світу, а мовна особистість трансформує релігійне вчення крізь призму свого мислення, що знаходить вербальне відображення в мовленні, а тобто в продукованих нею текстах. На національно-культурному рівні релігійна мовна особистість відтворює в процесі комунікації саме національну релігійну картину світу, що характеризується особливостями історичного, культурного, економічного та політичного розвитку суспільства [41]. Тобто говоримо про те, що здебільшого релігійна картина світу реалізується саме в межах дискурсу.

Релігійна картина світу спрямовує діяльність, формує релігійну мовну особистість, відношення людини до оточуючого світу, людей та самої себе. У релігійній картині світу нації знаходять своє відображення принципи поведінки людини, що були сформовані релігійною свідомістю цілої культури. Релігійна мовна особистість включає в свою структуру картину світу у різноманітних її проявах (наївна, релігійна, наукова, художня, тощо), особливу концептосферу, а також інтертекстуальність та прецедентні феномени, що базуються на текстах священних книг [41]. Різниця в структурах релігійної мовної особистості представників різних

культури складає проблематику для адекватного перекладу текстів релігійного дискурсу, що передбачається складністю коректного відтворення відповідної релігійної картини світу в перекладі без критичних втрат у ПТ.

1.2. Поняття релігійного дискурсу. Релігійний дискурс з позицій перекладознавства

Останнім часом релігійний дискурс почав активно досліджуватися науковцями, адже він є складним утворенням як з точки зору лінгвістики, так і багатьох інших наук, що має специфічну лексику, структурні особливості, здійснює відповідні комунікативні впливи на реципієнта [67, с. 294]. Через різноманіття конфесій та розвитку суспільства, виникла потреба і у перекладі даного дискурсу. Існують певні труднощі у передачі інформації та збереження цілей релігійного дискурсу, тому, він є об'єктом дослідження і у перекладознавстві.

Перш за все необхідно дати визначення самому поняттю «релігія». Енциклопедичний словник надає наступне визначення: «релігія є соціальним явищем тісно пов'язаним з культурою, яке охоплює доктрину, систему істин, що проголошуються і сповідуються певною групою людей, моральні норми та звичаї, кодифікований культ, а також інституції, які визначають та передають доктринні істини, моральні принципи і здійснюють культ» (76, с.400).

У Словнику іншомовних слів О. С. Мельничука можна знайти наступне: «релігія – це форма суспільної свідомості, суть якої полягає у фантастичному, спотвореному відображенні тих сил, що панують над людьми в їхньому повсякденному житті, у відображенні земних сил як надприродних. Релігія є соціально зумовленим і історично перехідним явищем. Крім того, релігія може стати знаряддям гноблення» (73, с.666).

Поряд з поняттям «релігія» існують ще декілька термінів, які необхідно розкрити. Одним з них є релігійний текст, тобто текст релігійного змісту в ситуації релігійної комунікації [63, с. 5]. У перекладознавстві він постає об'єктом релігійної комунікації у мові оригіналу, який відтворюється мовою перекладу у межах перекладацької структури, що обумовлена специфічним поглядами, теоріями, науками у відповідний історичний період [5, с. 95]. Проте, науковці вживають й інші найменування, наприклад, «релігійна комунікація», «релігійний стиль», «релігійно-проповідницький стиль», «конфесійний стиль».

Ми схилиємось до науковців, які використовують термін «релігійний дискурс». Релігійний дискурс – це єдність усіх мовленнєвих актів, які відносять до сфери релігії, ситуативного та культурного контекстів, у яких здійснюються ці мовленнєві акти [46].

В. І. Карасик визначає головною метою релігійного дискурсу віру, де людина розуміє відмінність між повсякденним та надприродним світом, не сумнівається в існуванні надприродного світу, визнає існування Бога, довіряє йому та чекає допомоги від нього. Таким чином, В.І. Карасик відносить релігійний дискурс до інституційного [25, с. 28], тому можна виділити наступну структуру цього дискурсу: жорстка ієрархія основних учасників комунікації (Бог, священник, прихожанин) [35, с. 62]; хронотоп (місцем є храм, час визначено ходом богослужіння); цінності, тобто віра; норми поведінки; відповідні кліше та звороти [35, с. 22].

С. В. Блумберг розуміє релігійний дискурс як «особливий тип інституційного дискурсу, спеціалізований клішований різновид спілкування, зумовлений соціальними функціями партнерів і регламентований як за змістом, так і за формою, механізм фіксації священного, сакрального знання, створення на його основі певної моделі поведінки з метою залучення до віри у рамках певної конфесії, за допомогою якої оцінюється поведінка конкретних людей» [6].

Є. О. Кожем'якін стверджує, що релігійний дискурс «регламентований певними історичними та соціокультурними традиціями, смислоутворювальною і смисловідтворювальною діяльністю, спрямовану на формування, трансляцію й зміну догматичного мислення, сакрального світовідчуття та містичного досвіду» [29, с. 33].

Н. О. Боженкова дотримується думки, що «у вузькому сенсі релігійний дискурс – сукупність мовленнєвих актів, використовуваних у релігійній сфері; у широкому – набір дій, орієнтованих на залучення людини до віри, а також мовленнєвомисленнєві комплекси, що супроводжують процес взаємодії комунікантів» [9, с. 17].

На думку А.Г. Салахової, «релігійний дискурс є сукупністю усних і писемних текстів, що обслуговують комунікацію в рамках громадського інституту церкви, й характеризується ієрархією учасників комунікації, певним хронотопом, утвердженням цінностей і норм релігійної комунікації, наявністю чітких цілей та відповідних їм стратегій» [55]. Іншими словами, А.Г. Салахова не допускає існування досліджуваного дискурсу поза церквою.

Е. В. Бобирева розглядає релігійний дискурс у протиставних поняттях «добро – зло», «життя – смерть», «істина – брехня», «божественне – земне» [40].

Однією з ключових особливостей релігійного дискурсу постає наявність Бога, адже Він є **нададресатом**, до якого звернено молитви, сповіді тощо, тобто відбувається процес комунікації [40].

Релігійна комунікація є стереотипізацією текстових форм, жанрових структур, мовних кліше, вона є стійким канонізованим типом кодування. Так, І. В. Богачевська вважає, що «інформація зберігається не в тексті й не отримується адресатом, а знаходиться поза текстом» [40].

Комунікацію у релігійних текстах можна поділити на два типи: людське спілкування та спілкування з Богом, в якому останнє є **монологом** [69]. Безпосередньо Бог не бере участі у процесі комунікації, але у

свідомості адресанта (вірянина) відбувається **комунікативний акт** [35, с. 28].

Можна також виділити **особистісно-орієнтовану комунікацію** – молитву. Головною її метою є спілкування людини з Богом. Молитва не може існувати без Бога, як і без людини, як основних компонентів. У християнстві дають наступне визначення молитви: «це сходження душі до Бога» або «прохання у Бога належних благ або це бесіда з Богом, а також зустріч Божого і людського устремління». У католицизмі – «людина, заглиблюючись у таємниці Бога і своєю суттю, може досягти молитовного переживання в усіх його виявах, тобто у формі подяки, прохання, благання про прощення і вираження поклоніння». У Катехізисі молитва це «вознесення душі до Бога або прохання про певні блага» [35, с. 29].

Молитву можна поділити на такі **види**:

- молитва-преклоніння, возвеличення Бога;
- молитва-подяка;
- молитва-прохання;
- молитва про прощення [35, с. 29].

Крім того, їх розділяють на:

- індивідуальні;
- колективні [35, с. 29].

Молитви можна поділити за наступними критеріями:

- за способом утілення – внутрішні та зовнішні;
- за адресатом – до Господа, Ісуса Христа, Богородиці;
- за змістом – хвалебні, подячні, прохальні, закликальні, наративні [35, с. 55].

Крім того, у своєму дослідженні Р. Я. Ваврінчик виокремлює типи дискурсу у релігії: власне релігійний (сакральний) та теологічний. Теологічний дискурс є вченням про Бога, його сутність, буття, дії, які спираються на Святе письмо. За словником, сакральний текст – це знакова

система, що передає найважливіші релігійні смисли. Наприклад, до християнських сакральних текстів належать Святе Письмо і Священне Передання; молитовні та літургійні тексти. Сакральний дискурс включає сакральні тексти однієї тематики, а теологічний дискурс є сукупністю теологічних тематично співвіднесених текстів. Однак, можна стверджувати і про третій тип досліджуваного дискурсу, – мову віруючих [5, с. 99].

Через розвиток телебачення та Інтернету релігійний дискурс знайшов нове втілення та форму, наприклад, «телеєвангелізм», «інтернет-проповідництво», «віртуальна церква». Варто зазначити, що у такому виявленні у релігійному дискурсі порушуються дві ознаки інституційності: головні учасники комунікації та хронотоп. Учасники комунікації не мають можливості взаємодіяти один з одним, тому що є розбіжності у часі та просторі, що призводить до порушення стосунків між комунікантами [35, с. 331].

Серед цілей релігійної комунікації можна виділити наступні: отримання Божої підтримки, очищення душі, віра та покаєння, пояснення віровчень. До стратегій релігійного дискурсу належать: молитовна, сповідальна, призиваючи, роз'яснювальна, обрядова [26].

Отже, можна стверджувати, що релігійний дискурс відноситься до інституційного дискурсу, на що вказує клішованість структури, ієрархія учасників, хронотоп, певні норми поведінки. Поряд з поняттям «релігійний дискурс» можна зустріти такі поняття, як «релігійний текст» та «релігійна комунікація». Комунікативний акт виражається через спілкування людини з Богом або людини з людиною на релігійні теми. Деякі вчені розмежовують сакральний та теологічний дискурси як типи релігійного. Однак, з розвитком телекомунікації поняття «релігійного дискурсу» дещо змінилося, що призвело і до змін у його структурі [26].

Поряд з поняттям «релігійний дискурс» існує поняття «конфесійний дискурс», останній має специфічні стильові особливості, адже

«конфесійний текст» є вужчим поняттям та вказує на приналежність до певної конфесії [12, с. 4].

Конфесійне мовлення використовується священнослужителями (дияконами, священиками, єпископами) та парафіянами, що вірять в Бога. Конфесійний стиль має чітку структуру, яка складається з основних та другорядних мовних засобів. До них належать засоби різної складності: мікроелементи (словотвірні та формотвірні), лексичні, фразеологічні, синтаксичні елементи, гіперелементи або жанри (молитва, проповідь, псалом, Євангелія) [34].

Виокремлюють наступні лексичні особливості конфесійного стилю: тематично специфічна, стандартна, чітко відмежована від лексики інших стилів [21, с. 15; 23, с. 99]. Н. Я. Дзюбишина-Мельник виокремлює два типи конфесійної лексики:

- поняття християнської віри;
- лексика, яка за стилем пов'язана з конфесійним стилем, але не виражає конфесійних понять [20].

П. С. Дудик виділяє:

- загальні поняття;
- назви рангів священнослужителів;
- назви таїнств та обрядів;
- назви постів;
- назви конфесійних реалій;
- назви неправославних понять [22, с. 110].

Ю. В. Осінчук досліджує тільки назви богослужінь на обрядів [47, с. 12]. У свою чергу, Н. В. Пуряєва дотримується такої класифікації:

- назви осіб, задіяних в богослужінні;
- назви предметів, що використовують під час богослужіння, які в свою чергу можна поділити на: назви речей, що використовуються при богослужінні, назви одягу священників, назви священних книг;

- дії які є частиною обрядів;
- місце проведення та його частини;
- хронотоп [40, с. 10-16].

Існує більш повна класифікація лексичних одиниць у конфесійному дискурсі, яку виділяє О. С. Ковтунець [28, с. 25]:

- назви основних релігійних течій та їхніх прибічників: *Christianity* (*Christian, Christianization, Christianized, Christianized, Christianized, Christian, Christian*), *Islam* (*Islamism*), *Muslim*; такі слова, як *atheist* або *heretic*, також можна приєднати до цієї групи, хоча вони відносяться до іншої віри;

- назви конфесій на осіб, які до них належать: *Orthodox, Catholic, Greek Catholic*;

- назви споруд: *chapel, monastery, cathedral, temple, cell, church, mosque, synagogue*; у цю групу відносимо назви частин храму: *altar, iconostasis, throne*; та словосполучення з уживанням назв споруд: *the house of God, the holy house, the house of the Lord, the house of faith*;

- назви відправ: *worship, service, evening, prayer service*;

- назви релігійної літератури: *Bible, Gospel, Prayer Book, Psalm, Psalter, Scripture*;

- назви молитов: *prayer, "I believe...", "Our Father..."*;

- назви образів-святинь: *Holy Spirit, God, Lord, Father, Mother of God, Jesus Christ, Son of God*;

- загальні назви та конкретні імена святих: *apostle, archangel, prophet, saint, apostles Peter and Paul*;

- назви свят: *holiday, initiation, Annunciation, Epiphany*;

- назви постів: *Lenten, Pentecost, fasting, Peter Fasting, Christmas fasting*;

- назви таїнств та їх учасників: *sacrament, wedding / marriage, repentance / confession*;

- церковно-адміністративні назви: *metropolia, parish*; назви церковного управління та духовних посад: *bishop, pastor, priest*;
- шаноблива лексика: *His Beatitude, His Holiness*;
- назви осіб, що працюють при храмі: *palmar, icon painter, choristers*;
- назви церковних атрибутів: *incense, icon*;
- назви, що відносяться до духовної освіти: *academy, seminary, icon painting*;
- назви, що виражають позитивне та негативне ставлення до Бога: *God-fearing, blasphemous*;
- одиниці, що позначають певні релігійні чесноти та не-чеснот: *godly, sinner, apostate*;
- назви дій людини, що пов'язані з вірою: *to pray, repentance*;
- назви релігійної заборони або покаяння: *weaning, atonement*;
- одиниці, що стосуються релігійних сюжетів: *Adam, angel, exalt, the world flood*; та назви темних сил: *devil, hell*;
- назви абстрактних понять: *immortality, sin, evil, morality, wisdom, fear, torment* [28, с. 25].

Зустрічається велика кількість **маркованих слів**: *relics, shirt, censer, acafist*; складних слів: *liturgy, worship, all-pervading*; слів-символів та словосполучень: *Heavenly Father, the Kingdom of God, the Holy Spirit, the servant of God, Your Eminence, the temple of God* [28, с. 25].

Існує чисельна кількість **запозичень** з інших мов. Значну частину конфесійної лексики становлять грецькі запозичення. Можна зустріти слова з закінченням *-os*, наприклад, *discos, irmos*; або повністю адаптовані слова, наприклад, *Akathist* (р. *akathistos*). Зустрічаються запозичення латинського походження, наприклад, *altar, crucifixion* [23, с. 93].

Поширеною є **синонімія**, де певний тип лексики вживається попарно, наприклад, *glorify, praise; grace, mercy; spotless, immaculate*. Синонімічні одиниці можна об'єднати в групи:

- семантичні синоніми: *The Word of God, The Word Forever, Light from Light; Pure Virgin, Disguised Virgin;*
- стилістичні синоніми: *blessed – happy;*
- семантико-стилістичні: *requests, prayers;*
- ієрархічне: *sin – grave sin, fasting – Christmas fast* [23, с. 94].

Зустрічається вживання **перифразу**, де у такий спосіб адресат використовує велику кількість мовних засобів, які підтримуються ще й невербальними засобами, щоб досягти своєї мети.

Важливим засобом є **антилексеми**, що виконують функцію зіставлення та протиставлення, наприклад, *life – death, spiritual – corporeal, Christ – antichrist* [23, с. 95].

Особливо часто зустрічаються **епітети** у конфесійному стилі, вони виконують світоглядно-корегувальну функцію та виражають духовні цінності. Наприклад, у молитвах вони виражають емоції та почуття людини по відношенню до Бога, звеличення: *God Almighty* [23, с. 98].

Конфесійні слова можуть використовуватися і в інших стилях, деякі з них можуть при цьому змінювати своє значення або набувати нового, переносного значення: *grіx, молитися*. Також, існує нейтральна лексика: *хліб, вода, свічка, чаша*.

Виокремлюють наступні **граматично-стилістичні особливості** конфесійного стилю:

- розповідні речення, синтаксично повні, прості та складні речення;
- синтаксична схожість початкових структур із службовими словами;
- інверсійний порядок слів у реченні та словосполученні, що підсилює урочистість [51, с. 38].

Виділяючи **підстили конфесійного стилю**, їх варто класифікувати за інтегральними та диференційними ознаками. Інтеграцією називають об'єднання окремих, раніше ізольованих частин, елементів або функцій в

одне ціле. Диференціацією називають розподіл цілого на різні частини та форми [40].

У класифікаціях конфесійного підстилю Л. І. Мацько, Н. Д. Бабич, І. С. Грималовського, П. В. Білоус та Л. В. Левшун [40] співпадають наступні ознаки:

- **підстиль Священного Писання або Біблійний;** висвітлений у Біблії, яка розділена на старозавітні та новозавітні книги. За змістом поділений на законодавчі, історичні, повчальні, пророчі тексти. Основними жанрами є Євангеліє, діяння послання, апокаліпсис, притча, псалом, пісня, гімн. Тексти даного підстилю можна зустріти у Біблії, Євангеліє, Апостоли, Псалтирі, Новому Завіті;

- **літургійний або богослужбовий;** використовується на богослужіннях. До жанрів цього підстилю відносимо молитви, тропарі, кондаки, канони, стихири, антифони, іпакої, кафізми, прокимени, паремії, апостоли, Євангеліє, ікони, акафісти тощо. Такі жанри об'єднані композиційно та є структурними компонентами, наприклад, літургій, вечірньої, утрені молитви;

- **патрологічний або святооцівський;** цей підстиль представлений у творах учителів церкви та священників.

- **проповідницький;** зустрічається у проповідях, промовах, посланнях тощо. Головною метою є розповісти та розтлумачити вчення;

- **науково-богословський;** використовується у духовних та наукових навчальних закладах, де вивчають релігію. Тексти даного підстилю можна зустріти у підручниках, монографіях, статтях, дисертаціях, лекціях;

- **публіцистичний;** інформує віруючих через Інтернет, телебачення, газети, журнали тощо. До жанрів цього підстилю відносимо репортажі, замітки, інтерв'ю, оголошення тощо;

- **навчально-релігійний**; навчає основам віровчення. Такі тексти можна знайти у Законі Божому та релігійних виданнях;

- **художньо-релігійний**; художньо-релігійні твори, наприклад, коляди, псалми, духовна поезія та проза, твори для дітей;

- **усно-розмовний**; комунікація між священником та віруючим або між священниками тощо [43].

У класифікаціях конфесійного підстилю Л. І. Мацько, Н. Д. Бабич, І. С. Грималовського, П. В. Білоус та Л. В. Левшун [40] диференційними є такі ознаки:

- **агіографічний або житійний**; розповідає про життя святих. Основними жанрами є мучеництво, житіє, сказання, пам'ять, похвала тощо. П. В. Білоус виділяє три типи житійної прози: Четьї Мінеї; проложні житія про життя святих; патерикові житія, тобто життєписи ченців;

- **церковно-правовий**; висвітлюється у правилах святих апостолів, вселенських та помісних соборів та святих отців, деяких судових рішеннях;

- **канцелярський**; мова документів, до жанрових різновидів належать статuti, звіти, накази, розпорядження, листи, прохання, протоколи тощо;

- **паломницький**; орієнтований на релігійне поклоніння, характеризується подорожжю до святих місць, наприклад, «Ходіння ігумена Даниїла у Святу землю»;

- **полемічний**; представляє міжконфесійну дискусію щодо спірних питань;

- **епістолярний**; приватні листи релігійного змісту, наприклад, між священником та віруючим: вітання, відповідь, запрошення тощо;

- **зовнішньо церковний**; взаємовідносини між різними конфесіями, церквами. У таких текстах йдеться про суспільно-важливі питання. Жанр – звернення [40].

Таким чином, конфесійне мовлення є тематично специфічним, стандартним, з чітко вираженою специфічною лексикою текстом. Особливості лексики полягають у використанні маркованих слів, слів-символів, запозичень з інших мов, часто зустрічається синонімія, перифраз, епітети, антилексеми тощо. Специфіка граматики полягає у використанні розповідних речень, простих та складних речень, інверсії тощо. До основних підстилів конфесійного стилю можна віднести: Біблійний, літургійний, проповідницький, житійний тощо. Загалом конфесійний стиль має специфічні ознаки за якими його легко ідентифікувати серед інших.

1.3. Кінопереклад як особливий вид перекладацької діяльності: теоретичний аспект

Кіно як явище та вид творчості з'явилося відносно нещодавно та одразу поставило перед дослідниками ряд нових задач, пов'язаних з різноманітними дисциплінами: лінгвістикою, соціологією, інформатикою, перекладознавством тощо. Кіно – скорочене від кінематограф (грец. «рух» та «писати»; тобто «запис руху») або сінематограф (фр. *Cinematographe*), а тобто створення та демонстрація зображень в русі. Кіномистецтво вивчається окремою дисципліною – кінознавством; як відомо, такий вид діяльності отримав назву з кіноапарату «Сінематограф», який було винайдено братами Луї Жаном та Огюстом Люм'єр наприкінці XIX ст. [70]

У 1895 році брати Люм'єр представили аудиторії «сінематографічні» фільми і стали по праву вважатися батьками кінематографа. У винахід кінематографа внесли вклад багато дослідників, але брати Люм'єр першими здійснили повноцінну проекцію зображень з плівки, а їхні фільми знімалися і показувалися в різних країнах світу. Незабаром після того, як камери братів Люм'єр отримали поширення в світі, в Британії

почалися зйомки фільмів, які демонструвалися як всередині країни, так за кордоном [2].

З початку XX в. кіно стало стрімко перетворюватися в провідне візуальне мистецтво. Цікаво, що в Російську імперію, частиною якої на той час була Україна, кіно прийшло всього лише через рік після офіційної появи, в 1896 році, коли Луї Люм'єр випустив документальний фільм «Коронація Ніколая II», знятий в Москві французьким кінооператором.

Вважається, що вітчизняне кіно з'явилося на світло в 1907-1908 рр., а рідкісні зйомки, що відбувалися до цього призначалися для дуже вузького кола глядачів (так, починаючи з 1900 р, знімалися урочисті події з життя царя ніколая II та його сім'ї, що ніколи не демонструвалися для широкого кола глядачів).

До кінця 1920-х р в світовому кінематографі були розроблено багато кодів та конвенцій кінооповіді, кінематограф став міжнародним явищем. На початку 1930-х р, з появою звуку кіно перетворилося з «мультимедійного видовища з елементами живого виступу» в «самодостатнє видовище, яке в одному і тому ж вигляді демонструється в усіх кінотеатрах світу» [2].

Кінематограф з самого початку звертає увагу дослідників найрізноманітніших областей науки, у тому числі й лінгвістики: виявляються особливості кіномови, кіно тексту, кінообразу, кіно оповіді.

У середі перекладачів продовжуються дослідження кіно перекладу в парадигмі лінгвістики, міжкультурної комунікації та теорії перекладу. Проблеми кіно перекладу потребують глибокого всебічного аналізу, оскільки вони впливають на сприйняття глядачами зображуваного на екрані. Необхідними вважаємо співставлення об'ємів понять «аудіовізуальний переклад» та «кінопереклад», крім того, важливим є розгляд основних етапів історії кінематографу та розвитку кіноперекладу.

У теоретичне дослідження кіно як особливого виду повідомлення великий внесок вніс Ю.М. Лотман. Він розглядав кіновитвір як ряд

складних повідомлень, трансльованих глядачеві автором фільму, що складаються з кіноодиниць, тобто знаків, за допомогою яких вибудовується кіномова [39].

Теоретичне осмислення особливостей кіноповідомлення призвело до створення такої наукової дисципліни, як семіотичне кінознавство, в якому можна виділити два основних напрямки [70]. Один з них представлено роботами П. Пазоліні (який вважає, що відмінностей між кіномовою і вербальною мовами немає). Другий напрямок представлений роботами К. Меца і У. Еко (які заявляють, що кіномова позбавлена чітко визначених елементів на відміну від вербальної мови) [2].

Майже одночасно з появою кінематографа з'явилася потреба в кіноперекладі і його теоретичному обґрунтуванні.

Потреба в кіноперекладі обумовлена поширенням кінопродукції однієї країни в інших країнах, введенням в німі фільми інтертитрів ("intertitres") [48]. Потім на все більш зростаючу потребу в перекладі і його теоретичне обґрунтування вплинули наступні процеси: розквіт німого кіно, створення нових жанрів кінематографу (детектив, комічний фільм, вестерн, багатосерійний фільм), поява звукового кіно (1931 р); поява систем домашнього відео (1970 – винахід відеомагнітофона); впровадження в сучасне кіно електронної техніки, використання багатоканальних систем запису і відтворення звуку, використання комп'ютерної графіки і синтезаторів, забезпечення ефекту безпосередньої присутності глядача в відтворюваних подіях (стереоефекти, ефект dolby) [48].

Як відомо, основи кіноперекладу закладені в працях Ю. Найди, перш за все у роботах по динамічній еквівалентності. У розробку теорії кіноперекладу неоціненний вклад внесли К. Райс і Г. Вермеєр, які розробили теорію скопосу, відповідно до якої «еквівалентність – це особливий випадок адекватності» [2]. Скопос-теорія концентрується

насамперед на цілі перекладу, яка визначає способи досягнення адекватності.

Під кіноперекладом мається на увазі процес міжмовної обробки змісту оригінальних монтажних листів з подальшим ритмічним укладанням перекладного тексту і його озвучування, або введення в відеоряд у формі субтитрів. При цьому мета «кіноперекладу» – міжмовне перетворення або трансформування кінотексту з повноцінним збереженням особливостей кіномови оригіналу [2].

Кінопереклад неможливо цілковито віднести до усного, письмового, художнього або спеціального перекладу; це особливий вид перекладу, що передбачає створення нового повноцінного кінотексту мовою перекладу з урахуванням візуального ряду. Прийнято виділяти три основних види кіноперекладу – субтитрування, закадрове озвучення і дублювання. Кожен з них має власні особливості і правила, яких необхідно дотримуватися. Крім того, існують різні підвиди кіноперекладу, такі як озвучування для дитячої та фанатської аудиторії, 3D-субтитрування [48].

Мета аудіовізуального перекладу – створення перекладу твору (фільмів, відеоігор, телепрограм) мовою перекладу, який створював би на глядача, представника іншої лінгвокультури, такий же вплив, як і на глядача тієї країни, в якій цей твір народилося. Тобто поняття «аудіовізуальний переклад» ширше, ніж «кінопереклад». Під аудіовізуальним перекладом розуміється «створення нової полісемантичної єдності мовою реципієнта на основі єдності, яка існувала у мові оригіналу, причому таким чином, щоб вона створювала на носія мови-реципієнта такий ж емоційний і поведінковий вплив, як і на носія вихідної мови; щоб полісемантична єдність стала елементом культури мови-реципієнта, і не була йому чужою» [30].

У різних країнах склалися різні традиції кіноперекладу і, відповідно, існує більша або менша ступінь поширення того чи іншого виду кіноперекладу. У нашій країні, як і в більшості великих європейських країн

популярні дубльований переклад (фільмів, що демонструються в кінотеатрі) і закадрове озвучення (фільмів, що транслюються по телевізійним каналам). У малих європейських країнах або в країнах, де використовується кілька державних мов (таких як Швейцарія, Люксембург, Данія), частіше використовують субтитри [2].

На сьогодні кінопереклад – затребуваний вид перекладацької діяльності. Проблеми кіно-/відео перекладу привертають увагу численних дослідників, які аналізують різні аспекти аудіовізуального перекладу, кіноперекладу, перекладу анімаційних творів, серіалів і відеоігор.

Інтерес до проблем кіноперекладу не слабшає, і в даний час створено безліч наукових і науково-популярних розвідок з аудіовізуального перекладу.

Так, один з відомих дослідників аудіовізуального перекладу Пілар Орера намагається знайти відповідь на питання про те, чи є цей переклад новою сферою перекладацької діяльності, або це діяльність, що вимагає спільних зусиль представників багатьох галузей знань [2]. Дослідник розглядає технологію субтитрування і дублювання, відмінності цих областей діяльності для реципієнтів і перекладачів, систематизує проблеми такого перекладу і можливі шляхи їх вирішення.

На відміну від Орера, Керол О'Салліван аналізує фільми, персонажі яких говорять на різних мовах, і розглядає труднощі перекладу подібного кіноматеріалу англійською [2, с. 60].

Теоретик кіно-/відео перекладу Агнешка Жарковська спробувала визначити сутність такого перекладу, створити класифікацію його різновидів, розглянути історію формування, зіставити регіональний розподіл різних типів перекладу кіно і виявити переваги та недоліки різних видів кіноперекладу [2]. Не менший інтерес для дослідника представляє книга Хорхе Діаса Сінтас і Гунілли Андерман, які аналізують загальні проблеми кіноперекладу і окремі його види. Окрема глава книги присвячена теорії і методиці навчання кіноперекладу [2, с. 62].

Безсумнівний інтерес представляють дослідження, присвячені виявленню особливостей кіноперекладу як історико-культурологічного феномена, виявлення закономірності сприйняття перекладеного фільму і порівнянні впливу на таке сприйняття різних типів його озвучування.

У східній Європі матеріали з проблем кіноперекладу регулярно публікуються в періодичних виданнях, таких як журнал «Мости». Щорічно проводяться наукові конференції з проблем кіноперекладу й аудіовізуального перекладу, останнім часом набули поширення курси і майстер-класи з підвищення кваліфікації перекладачів в сфері кіно.

Багато тем кіноперекладу досить глибоко вивчені, але ряд проблем, таких як втрата смислової складової через обмеження звукової мови артикуляцією персонажів, переклад реалій в кінотворках, переклад, що враховує потреби конкретної групи глядачів, вимагає подальших досліджень.

Поява нових видів кіноперекладу (3D-субтитрування) ставить нові завдання перед перекладачами. Останнім часом почали з'являтися різні курси по аудіовізуальному перекладу, що покликані якісно поліпшити ситуацію і звернути увагу кіноагентств на значимість адекватності перекладу. Усі роботи по кіноперекладу дозволяють допомогти практикам-перекладачам кінопродукції відповідати потребам суспільства в якісному кіноперекладі.

Як відомо, частка іноземної кінопродукції на вітчизняному кіноринку досить велика, як велика і потреба в якісному перекладі цієї продукції. Крім того, добре підготовлений кіноперекладач сприяв би і більш адекватному перекладу вітчизняних фільмів іноземними мовами. Все це ставить нові цікаві завдання перед перекладачами і теоретиками кіноперекладу.

1.4. Релігійна картина світу серіалу «Молодий Папа»

На сьогодні існує велика кількість жанрів масової культури, що вносять свою лепту у формування певної картини світу в свідомості читачів, глядачів, слухачів – реципієнтів повідомлення. Звернення до формату серіалу, у межах нашого дослідження, викликане, по-перше, стрімким ростом кількості серіальних витворів мистецтв, до яких відноситься і «Молодий Папа». Книжки, повнометражні художні фільми, мультфільми, телепередачі – здається, все, що може бути перетворено у серіальний продукт, тиражується. По-друге, телесеріал у наш час й досі залишається маловивченим видом дискурсу з лінгвістичної точки зору взагалі та з точки зору перекладознавства зокрема [24, с. 88].

Між тим, популярність цього виду кінодискурсу у масової аудиторії дозволяє поставити питання про силу його прагматичного ефекту, рекламні можливості, про можливість формування певної картини світу та пропагандовані цінності. Серіал П. Соррентіні не є виключенням.

Релевантним для нашого дослідження вважаємо вивчення досліджуваного серіалу з точки зору когнітивного підходу, що дозволить краще розкрити сутність цього явища, оскільки «відповідно до теоретичним принципам, що складають основу когнітивно-дискурсивної парадигми, кожне мовне явище має бути вивчене у двох його аспектах: як когнітивному, так і комунікативному (дискурсивному)» [23, с. 88]. Значення подібних досліджень для теорії та практики перекладу, що вони відображені в чисельних сучасних науково-академічних розвідках, вказує на їхню цінність і для нашої науково-дослідної роботи.

Телесеріал відноситься до різновиду кінодискурсу. Під останнім мається на увазі «зв'язний текст, що є вербальним компонентом фільму, у сукупності із невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом цього фільму та іншими значимими для смислової завершеності фільму екстралінгвістичними факторами, а тобто креолізована єдність, що володіє

властивостями цілісності, зв'язності, інформативності, комунікативно-прагматичної спрямованості, медійності, а також створена колективно-диференційованим автором для перегляду реципієнтом повідомлення (кіноглядачем)» [23].

Телесеріал володіє певною специфікою, що знаходить своє формальне вираження у структурі та відображає фундаментальні властивості певного жанру: семіотична ускладненість (креалізація), квазіспонтанність, «напів-відміченність», художність, медійність, відтворюваність та серіальність [Зарець].

А.Н. Зарецька вважає, що ключовий вплив на саме на жанр телесеріалу як різновиду кінодискурсу має така його властивість, як медійність. Саме медійність, або приналежність телесеріалу до медіа текстів, обумовлює властиві медіа текстам риси: ідеологізованість, ціннісну орієнтованість, комерціалізованість та фрагментарність [23, с. 89]. Спираючись на визначення М.А. Сірош картини світу журнального номеру, А.Н. Зарецька трактує картину світу телесеріалу як «інформаційну модель реального світу, яка створюється кожним окремим телесеріалом, що категоризує та структурує (адаптує) світ для своїх глядачів з певних ідейних позицій» [23].

Орієнтація глядача відносно змісту серіалу виконується за допомогою назви. Традиційно в повнометражних художніх фільмах саме назва часто слугує ключем до декодування смислу всього твору, до розгадки підтексту. У серіалі, де від самого початку навіть його творці не можуть спрогнозувати усі можливі перипетії сюжету в майбутньому, назва може і не виконувати такої функції; замість цього назва виконує функцію орієнтування глядача серед можливим «світів», що створюються різними серіалами. У цьому випадку, дійсно, згідно з Є.С. Кубряковою, в назві проявляється «орієнтуюча, або світотворна функція мови» [23, с. 89]. Сприйняття назви реципієнтом активує певний ментальний сценарій /

модель / комунікативну ситуацію у когніції глядача, що дозволяє йому краще орієнтуватися зображуваному [68].

У випадку із серіалом «Молодий Папа», назва серіалу орієнтує глядача на релігійний дискурс, а саме – на католицький релігійний дискурс. Лексема *молодий* у поєднанні з лексемою на позначення найвищого сану в католицькій церкві дещо порушує ментальну модель реципієнта – факт займання такої високої позиції в молодому віці вказує або на абсурдність, або на комедійність зображуваного.

Назва відсилає нас до прототипового образу – Ватикану. Візуальні знаки на позначення італійського інтер- та екстер'єру, на ряду із витворами мистецтва епохи Відродження ясно дають зрозуміти глядачеві, що мова йде саме про престол св. Петра.; на те ж вказують і зовнішній вигляд учасників дій, типові сани, посади та посадові зобов'язання, типові ситуації (сценарії) мають передбачувані та впізнаванні етапи.

Релігійна картина світу у серіалі створюється навколо опозиції концептів «Папа» – «католицьке духовенство». Увесь серіал зосереджено навколо конфлікту між представниками цих двох груп людей.

Простір серіалу, відповідно до М.В. Букова, «проникний» [23, с. 90], тобто теоретично глядач, не поворухнувшись, може перенестись у будь-який куток світу. Але насправді «проникність» ця, підкреслена «суб'єктивною» камерою, жорстко обмежена рамками Ватикану. Зображення світу за рамками Ватикану має спорадичний характер; введення нових персонажів відбувається, здебільшого, зсередини Ватикану; реальність за межами престолу св. Петра не акцентується, або зображується у вигляді флеш-беків. Таким чином, назва телесеріалу одразу з повідомляє глядачу. В якому саме напрямі відбулося «спрощення реальності», тобто який варіант сприйняття йому пропонується. Картина світу телесеріалу, що цілком узгоджується з властивій йому рисі медійності, обмежується рамками одного фрагменту дійсності.

Найбільше значення. Таким чином, надається сценаріям, що описують типові для релігійного дискурсу ситуації настільки вичерпно, що серіал можна назвати «католицькою енциклопедією»: основні ритуали, церемонії, церковний апарат, церковний етикет, взаємовідносини між духовенством, злети і падіння на кар'єрній дрібниці, слідування / порушення протоколу, та ін..

Особливу увагу необхідно приділити структурам сценаріїв, в особливості тих, що відсутні в українській національній релігійній картині світу. Оскільки українська культура належить до православної гілки християнства, то неминучою є значна різниця в проведенні основних ритуалів та обрядів, що може значно позначитися на складності перекладу.

Спрощення картини світу в першу чергу відображається на лексико-семантичному рівні тексту серіалу, що продиктовано його належністю до релігійного дискурсу. Використання такого роду лексики паралельно з візуальним рядом значно спрощує сприйняття реципієнтом доти незнайомих йому понять та концептів, що вербалізують релігійну картину світу серіалу.

Отже, телесеріал «Молодий Папа» виступає, згідно з Є.С. Кубряковою, в якості «засобу фіксації та зберігання людського досвіду по осмисленню оточуючої їх дійсності» [23, с. 91]. Цей серіал є яскравим прикладом того, як в жанрі кінодискурсу не просто втілюється спрощення картини світу, але й відбувається практично повна інвентаризація знань та уявлень про католицьку релігійну картину світу. Ефект спрощення картини світу у серіалі «Молодий Папа» можемо вважати одним із інваріантних трансляторних завдань з огляду на його ключовий статус для адекватності відтворення католицької релігійної картини світу.

1.5. Методологія дослідження специфіки відтворення католицької релігійної картини світу англійськомовного серіалу «Молодий Папа» в українському перекладі

Загально відомим є той факт, що статус окремої дисципліни отримує лише така наукова парадигма, що вона має чітко визначені об'єкт та предмет вивчення, а також релевантний комплекс методів дослідження матеріалу.

Вибір певного методу для будь-якого дослідження диктується передусім метою та завданням наукової розвідки. Кожен метод має основне завдання, певне місце в рамках дослідження, параметри застосування [66].

Релевантним для нашого дослідження вважаємо визначення методів дослідження, запропоноване дослідником Ярцевою, яка розглядала їх у якості «узагальнених сукупностей теоретичних установок, прийомів, методик дослідження мови, пов'язані з певною лінгвістичної теорією і з загальною методологією» [78]. Діалектичний характер розвитку науки обумовлює зміну поглядів на об'єкт дослідження, зміну наукової парадигми, а також утворення нових методів дослідження.

У розробці основних методологічних засад аналізу художнього тексту (до такого відносимо і кінотекст серіалу) брали участь такі видатні філологи, як М.М. Бахтін, О.М. Веселовський, В.В. Виноградов, М.Л. Гаспаров, Б.М. Ейхенбаум, В.М. Жирмунський, Б.О. Ларін, Д.С. Ліхачов, Ю.М. Лотман, О.М. Пешковський, О.О. Потебня, Ю.М. Тинянов, В.М. Топоров, Л.П. Якубінський, В.Б. Шкловський, Л.В. Щерба та ін. [11, с. 402].

Дослідження відтворення католицької релігійної картини світу англійськомовного серіалу “Молодий Папа” здійснюється на матеріалі англійсько- та українськомовного скриптів. Методика дослідження має комплексний та розгалужений характер, що у свою чергу передбачає залучення загальнонаукових, філологічних та безпосереднього перекладознавчого методів аналізу. Мета та завдання нашого дослідження потребували залучення таких загальнонаукових методів, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція та узагальнення.

Відповідно до “Словаря терминов и понятий” **аналізом** вважаємо процес уявного або фактичного розкладання цілого на складові частини [72]. Логічний аналіз може набувати різних форм: розчленування умовного цілого на складові частини, що уможлиблює розуміння структури досліджуваного; розчленування комплексного явища на елементарні, – більш прості – елементи, що дозволяє звести складне до простого [72]. Протилежним до аналізу методом вважається **синтез**, який характеризується поєднанням окремих елементів у ціле. На противагу аналізу. Який використовується виключно для аналізу вже відомого знання, синтез дозволяє отримувати нову інформацію, оскільки об’єднання вже відомих елементів у нову систему може вказати на нові якості, параметри, характеристики, або ж навіть на існування нових, до того невідомих систем [72].

Наступним методом аналізу, використаним у нашому дослідженні, є **індукція**. Це метод наукового пізнання, який передбачає розумовий перехід від окремого до загального – від знання з більш конкретною інформацією до більш масштабного знання. Цей метод дослідження дозволяє узагальнювати результати дослідження та експериментів. Його використання не обов’язково є гарантією досягнення істини, втім, він допомагає в її пошуку [72]. Використання цього методу у рамках нашого дослідження дозволив на основі певних прикладі адекватного або неадекватного відтворення релігійної картини світу запропонувати альтернативні варіанти перекладу, які допоможуть у досягненні адекватності перекладу, а також прокоментувати певні трансляторні кроки, що їх використав перекладач.

Незмінним супутником індукції є **дедукція** – умовний перехід в процесі пізнання від загального знання про певний клас предметів і явищ до знання більш конкретного, одиничного. Дедукція передбачає оперування загальним знанням як таким, що вважається «готовим», вірним, або істинним. Це, у свою чергу, забезпечує впевненість в тому, що

істинність редукційних посилань гарантує істинність висновків [72]. Залучення дедукції дозволяє визнати ознаки і функції релігійної картини світу релевантними для здійснення перекладознавчих досліджень.

Узагальнення – це комплекс послідовних дій по зведенню конкретних одиничних фактів в єдине ціле з метою виявлення типових рис і закономірностей, притаманних досліджуваному явищу [3, с. 20]; мисленнєвий перехід: 1) від окремих фактів, подій до ототожнення їх у думках (індуктивне узагальнення); 2) однієї думки до іншої – більш загальної (логічне узагальнення). Процес узагальнення пов'язаний з процесами абстрагування, аналізу, синтезу, порівняння, з різними індуктивними процедурами [72]. Залучення цього методу аналізу до нашого дослідження надало можливість дійти до певних висновків щодо доцільності/недоцільності використання певних способів і прийомів перекладу для відтворення католицької релігійної картини світу серіалу «Молодий Папа», а також виокремити зони трансляторних складнощів, з якими зіткнувся перекладач в процесі перекладу.

Комплексний характер дослідження передбачає залучення не тільки загальнонаукових методів аналізу, а й філологічних. У рамках нашого дослідження було використано дефінітивний, диференційний, дескриптивний (описовий) методи аналізу.

Вагома роль в нашому дослідженні належить дефінітивному методу, який передбачає вивчення словникового тлумачення лексеми на позначення певного явища. Основною роллю дефініції є пізнавальна, що вона полягає у формуванні понять, експлікації їхніх значень та категоризації знань про ці значення. У межах когнітивної лінгвістики вважається, що дефініція виконує низку функцій: функціонально-змістову (основа набуття знань), розпізнавальну (диференціація предметів і явищ) та відмежувальну (виокремлення сфери функціонування певного поняття) [3, с. 46].

Перекладознавчий характер нашого дослідження передбачає співставлення католицької та православної релігійних картин світу. Для набуття релевантних результатів у цьому процесі разом із дефінітивним методом, нами застосовується диференційний метод аналізу.

Витоками цього методу є теорія опозицій, що була вперше запропонована Ф. де Сосюром у вигляді поняття *difference*. Згодом, цю теорію розвинув російський філолог М.С. Трубецький, який застосовував її у дослідженнях в сфері фонології. Основні положення цієї теорії зводяться до наступного: члени опозиції обов'язково включають в себе як відмінні, так і загальні ознаки; опозиція може бути визначена як «семантично релевантна відмінність за однією ознакою при подібності інших. Також, в процесі диференціації враховують та досліджуються тільки ті ознаки, що вони вважаються істотними або релевантними для дослідження [1].

Католицька та православна релігійні картини світу мають як спільні, так і відмінні риси. Їхнє виокремлення вимагає використання саме диференційного методу аналізу. Диференційними параметрами в нашому контексті є: індивідуальна/культурна обумовленість, об'єктивність/суб'єктивність сприйняття, однозначність/багатозначність та деякі інші. Кожен з цих критеріїв відстежується та коментується під час перекладознавчого аналізу.

Висвітлення результатів наукової розвідки в лінгвістичних та перекладознавчих дослідженнях неможливе без залучення дескриптивного (описового) методу, який можна визначити як “система дослідницьких прийомів, які застосовуються для характеристики мовний явищ у синхронії” [3].

Використання дескриптивного методу надало змогу висвітлити загальні результати дослідження, а саме – особливостей відтворення католицької релігійної картини світу англійськомовного серіалу «Молодий Папа» у перекладі українською мовою, а також пояснити можливі причини виникнення трансляторних труднощів.

Основою методологічного апарату нашого дослідження вважаємо саме перекладознавчий аналіз, оскільки саме його залучення дозволяє отримати необхідну інформацію про рівень адекватності перекладу, що передбачає «виявлення подібностей, відмінностей та співвідношень не тільки структури та змісту текстів як цілісних утворень, а й зіставлення окремих елементів цих текстів» [33, с. 23].

У рамках нашого дослідження перекладознавчий аналіз спрямований на порівняння англійськомовного скрипту серіалу «Молодий Папа» та його перекладу українською мовою з метою визначення рівня адекватності/неадекватності відтворення католицької релігійної картини світу. У роботі визначається ступінь близькості/віддаленості змісту та структури текстів, аналізується доцільність використання тих чи інших способів та прийомів перекладу, що сприяють його адекватності/неадекватності. Перекладознавчий аналіз спрямований і на виявлення помилок, з якими мають справу перекладачі. З метою виконання поставлених у дослідженні завдань, разом з перекладознавчим методом аналізу одночасно застосовується проаналізовані вище загальнонаукові та філологічні методи аналізу.

Таким чином, методологічний апарат нашого дослідження має комплексний та розгалужений характер, що цілком відповідає вимогам перекладознавчої розвідки, адже доцільно відомим є той факт, що перекладознавство є інтердисциплінарною наукою. У межах нашого дослідження ми покористовувалися такими загальнонауковими методами аналізу, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція та узагальнення. До філологічних методів аналізу, використаних у дослідженні, можемо віднести дефінітивний, диференційний та дескриптивний. Перекладознавчий аналіз включає в себе порівняння ВТ та ПТ на предмет визначення рівня адекватності/неадекватності перекладу, виокремлення використаних способів та прийомів перекладу, що вони були використані для відтворення католицької релігійної картини світу у перекладі.

РОЗДІЛ 2.

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО СЕРІАЛУ «МОЛОДИЙ ПАПА»

2.1. Відтворення лексико-семантичної складової католицької релігійної картини світу серіалу «Молодий Папа»: перекладознавчий аспект

Розглянувши специфіку реалізації такого жанру кінодискурсу як телесеріал, ми дійшли висновку, що серіал «Молодий Папа» являє собою яскравий приклад спрощення картини світу (у нашому випадку – релігійної картини світу), а також дозволяє провести певну «інвентаризацію» явищ та процесів католицького релігійного світу.

Широкий діапазон специфічних для жанру телесеріалу рис сприяє полегшенню сприйняття «чужої» картини світу глядачем. Католицька релігійна картина світу, непритаманна українській лінгвокультурі (яку вважаємо православною та греко-католицькою), реалізується у серіалі за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів, що у свою чергу значно впливає на процес її відтворення у перекладі. Враховуючи неможливість використання перекладачем експлікаторних засобів перекладу – перекладацького коментарю, трансформації описового перекладу – перекладач мусить максимально використовувати ефект спрощення картини світу задля збереження інформативності та прагматичного ефекту тексту.

«Інвентаризація» явищ та процесів католицької релігійної картини світу відбувається на засадах релігійного дискурсу, а тобто може бути простежена за допомогою аналізу реалізації конфесійного стилю викладення матеріалу. Конфесійний стиль включає в себе ряд специфічних рис, втілених на лексичному, граматичному та синтаксичному рівні. Зважаючи на той факт, що католицька та православна релігійні картини світу входять

до більш загальної – християнської – картини світу, певні явища та процеси в них будуть співпадати. Здебільшого, це стосується порядку проведення основних ритуалів та служінь, що знаходить своє відображення здебільшого на граматичному та синтаксичному рівні – постійне використання повторів, інверсії, комбінаторика простих та складних речень, – що вони будуть здебільшого співпадати в обох релігійних картинах світу та не складатимуть складнощів для перекладу. Дещо інша ситуація спостерігається на рівні лексики, адже саме на цьому рівні спостерігається значна розбіжність між лінгвокультурами. Саме цю розбіжність і можемо вважати джерелом основних трансляторних складнощів при відтворенні релігійної картини світу у перекладі серіалу.

Не зважаючи на той факт, що кінотексти вважаються креалізованими – повідомлення в них представлено як візуально, так і у вигляді аудіоряду, – до їхнього перекладу висуваються такі ж вимоги як і до звичайного тексту, а тобто залучаються «класичні» перекладацькі теорії. У 1950 р. російський лінгвіст, перекладач і лексикограф Я.І. Рецкер висунув «теорію закономірних відповідностей» у своїй статті «Про закономірні відповідності при перекладі рідною мовою». Дана теорія й досі лежить в основі багатьох східноєвропейських навчальних і практичних посібників з перекладу.

Суть теорії Я.І. Рецкера полягає в класифікації відповідностей, які враховуються при перекладі з однієї мови на іншу. У цій класифікації виділено три групи відповідностей [53, с. 145-147]:

1. Еквіваленти, що встановилися в силу тотожності позначуваного, а також відклалися в традиції мовних контактів;
2. Варіантні та контекстуальні відповідності;
3. Усі види перекладацьких трансформацій [53].

Під еквівалентом слід розуміти постійний рівнозначний відповідник який, як правило, не залежить від контексту. Перш за все – це терміни будь-яких галузей знання, географічні назви та власні імена [53].

Варіантні відповідності встановлюються між словами в тому випадку, якщо в мові перекладу існує кілька слів для передачі одного і того ж значення вихідного слова [53].

Перекладацькими трансформаціями називаються перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу. В рамках опису процесу перекладу перекладацькі трансформації розглядаються не в статичному плані як засіб аналізу відносин між одиницями іноземних мов і їх словниковими відповідниками, а в плані динамічному – як способи перекладу, що їх може використовувати перекладач при перекладі різних текстів в тих випадках, коли словникова відповідність відсутня або не може бути використана за умовами контексту [53].

Залежно від характеру одиниць вихідної мови, які розглядаються як вихідні в операції перетворення, перекладацькі трансформації підрозділяються на лексичні і граматичні. Крім того, існують також комплексні лексико-граматичні трансформації, де перетворення або зачіпають одночасно лексичні і граматичні одиниці оригіналу, або є міжрівневими, тобто здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки[53].

Основні типи лексичних трансформацій, що застосовуються в процесі перекладу з участю різних мов перекладу, включають наступні перекладацькі прийоми [53, 18]:

- транскрибування;
- транслітерація;
- калькування;
- лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція)

[53];

Основні типи граматичних трансформацій включають:

- синтаксичне уподібнення (дослівний переклад);
- членування висловлення;
- об'єднання висловлень;
- граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення)

[53];

Основні типи лексико-граматичних трансформацій включають:

- антонімічний переклад;
- експлікація (описовий переклад);
- компенсація [53].

Оскільки у межах нашого дослідження ми зосереджуємо увагу саме на відтворенні лексичних одиниць, передбачаємо залучення перекладачем саме лексичних та лексико-граматичних трансформацій.

Система конфесійної лексики, яка є однією із найстарших у світі лексичних систем, характеризується стійкістю семантичних зав'язків між її компонентами. Відповідно, конфесійну лексику англійськомовного серіалу «Молодий Папа» також можна представити як систему, яка складається із окремих, але взаємопов'язаних лексико-семантичних груп. Коректне відтворення складових цих груп з урахуванням жанро-стилістичної специфіки релігійного та кінодискурсу є облігаторним для досягнення адекватності перекладу, що передбачає відтворення католицької релігійної картини світу.

У серіалі можемо виділити такі лексико-семантичні групи конфесійної лексики:

- Лексика на позначення теологічних термінів католицизму;
- Лексика на позначення пастви, а також людських чеснот, гріхів та покарання за них;
- Лексика на позначення Бога, святих, божественних сутностей, а також божественної природи явищ навколо людини.

У подальших пунктах представлено перекладацький аналіз фрагментів ВТ, що в них містить лексика з вказаних лексико-семантичних груп.

2.1.1. Специфіка перекладу термінологічного апарату католицької церкви в серіалі «Молодий Папа». Першою лексико-семантичною групою слів, що ми їх виділили у ВТ, є лексика на позначення понять з галузі теорії релігії.

При перекладі лексичних одиниць, що входять до складу цієї групи, перекладач, здебільшого вдається до використання словникових відповідників, наприклад:

ВТ	ПТ
<i>Later. In the office of the Secretary, we have been wondering if the Holy Father would care to provide us with some indications regarding the draft of an encyclical [80: 00:36:57–00:37:10].</i>	<i>Пізніше. У Державному секретаріаті ми обговорювали, чи не зволіє Святий Отче поділитися з нами своїми побажаннями щодо проекту <u>енцикліки</u> [79: 00:36:57–00:37:10].</i>
<i>You will be in charge of politics, finance, <u>theology</u>, appointments and promotions [80: 00:40:04–00:40:13].</i>	<i>Ви відповідатимете за політику, фінанси, <u>теологію</u>, призначення на посади і підвищення [79: 00:40:04–00:40:13].</i>
<i>And by virtue of the prerogative, which is <u>dogmatically</u> sanctioned by the supremacy of the Roman Pontiff, I will not tolerate any delays or compromises as I carry out my plan [80: 00:23:22–00:23:36].</i>	<i>І в силу прерогативи, яка <u>догматично</u> закріпила верховенство Римського Понтифіка, я не терпітиму жодних затримок чи компромісів на шляху до втілення свого задуму [79: 00:23:22–00:23:36].</i>

Лише один приклад перекладу фрагменту тексту, що містить лексику на позначення понять з теорії релігії вказує на використання перекладачем калькування:

Your Holiness, I'm just a poor, simple priest, and the secret of the confessional is the only respectable thing I have [80: 00:49:17–00:49:27];

Ваша Святосте, я всього лише простий бідний священик, і таємниця сповіді – це єдина річ, яка надає мені бодай якоїсь поважності [79: 00:49:17–00:49:27].

Наступною лексико-семантичною групою є лексика на позначення **церкви** як центральної релігійної організації **та її інститутів**.

Відтворення цієї лексико-семантичної групи також має жорсткий характер, адже ця група містить поняття, що можуть бути перекладені лише з використанням традиційних еквівалентів. Нижче наведені приклади фрагментів, що містять зазначену лексику, а також їхні переклади, виконані з урахуванням їхньої специфіки, що вважаємо цілком коректним з точки зору перекладацького аналізу.

ВТ	ПТ
<i>I'm the Pope, and you, Lenny, are no longer a member of the <u>Church</u> [80: 00:11:00–00:11:09].</i>	<i>Я – Папа, а ти, Ленні, відлучений від <u>Церкви</u> [79: 00:11:00–00:11:09].</i>
<i>Me? The entire <u>Curia</u>, a good number of nuns and priests, as well as several lay employees who work in Vatican City [80: 00:21:29–00:21:41].</i>	<i>Я? Всю <u>папську курію</u>, багатьох монахинь і священиків, а ще мирян, які працюють у Ватикані [79: 00:21:29–00:21:41].</i>
<i>As you wish, Holy Father. Then, of course, there is the matter of drafting and delivering your address to the <u>College of Cardinals</u> [80: 00:36:41–00:36:50].</i>	<i>Як скажете, Святий Отче. Далі в порядку денному – підготовка і виголошення звернення до <u>Колегії кардиналів</u> [79: 00:36:41–00:36:50].</i>

<i>No, now. First off, I want to meet the Prefect for <u>the Congregation for the Clergy</u> [80: 00:37:23–00:37:50].</i>	<i>Передусім я хочу зустрітися з префектом <u>Конгрегації у справах духовництва</u> [79: 00:37:23–00:37:50].</i>
<i>At the risk of seeming too materialistic, Your Eminence, do you know how much <u>the Vatican coffers</u> lose for every day that passes without any new papal merchandizing on the market? [80: 00:04:50–00:05:00]</i>	<i>Не хочу здатися меркантильною, Ваша Еміненціє, та чи відомо вам, скільки щодня втрачає <u>скарбниця Ватикану</u>, не просуваючи нових папських товарів на ринок? [79: 00:04:50–00:05:00]</i>
<i>Haven't you ever been in the <u>Apostolic Palace</u> before? [80: 00:30:40–00:30:43]</i>	<i>Хіба ти раніше ніколи не була в <u>Апостольському Палаці</u>? [79: 00:30:40–00:30:43]</i>
<i>Are you telling me that you're behaving irrationally with the faithful, <u>the Vatican Curia</u>, and the mass media because you were kept out of the loop on the behind-the-scenes machinations that led to your election? [80: 00:37:40–00:37:52]</i>	<i>Хочете сказати, ви нерозумно поведетеся – з вірянками, з <u>Римською Курією</u>, з мас-медіа – лише тому, що вас лишили за бортом махінацій, котрі призвели до вашого обрання? [79: 00:37:40–00:37:52]</i>

На ряду із традиційними еквівалентами перекладач вдається до використання прямих відповідників (*Don't you like it here? – This place smells like incense and death [80: 00:04:03–00:04:05]; – Тобі тут не подобається? – Тут пахне ладаном і смертю [79: 00:04:03–00:04:05]; Among the many things that are fair, let's also remember that the American seminaries run by Kurtwell provide forty percent [80: 00:34:56–00:35:05]; Серед інших справедливих речей давайте не забувати, що американські семінарії Куртвелла забезпечують нас 40 відсотками всіх нових священиків Північної Америки [79: 00:34:56–00:35:05]), а також трансформацій транскрипції (*Three: the Vatican must immediately buy back**

the papal tiara from the basilica in Washington DC, which my predecessors, who favoured sobriety over tradition, imprudently let go [80: 00:40:55–00:41:09]; – *Третє: Ватикан має негайно викупити папську тіару з базиліки у Вашингтоні, котрої мої попередники, які ставили поміркованість вище за традиції, так необачно позбулися* [79: 00:40:55–00:41:09]) та калькування (*Holy Father, Holy Father, smoking is not allowed in the papal palace!* [80: 00:38:39–00:38:44]; – *Святий Отче, Святий Отче, у Папському палаці заборонено палити!* [79: 00:38:39–00:38:44]). Зазначені трансляторні рішення вважаємо коректними, тобто такими, що дозволяють досягнути еквівалентності перекладу зі збереженням католицької релігійної картини світу у ПТ.

Наступну лексико-семантичну групу складають лексеми на позначення **представників духовенства** як виразників Божої волі, їхніх титулів, посад, тощо.

Переклад лексем, що входять до цієї лексико-семантичної групи накладає певні обмеження на перекладача, оскільки вони представлені у вигляді термінів. Це говорить про те, що для збереження католицької релігійної картини світу у перекладі перекладач має використовувати словникові еквіваленти, а тобто відтворювати зазначену лексику за традицією. Спроба нейтралізації або доместикації значень лексем з цієї групи може призвести до деформації та викривлення зображуваної картини світу ВТ.

Фрагменти, що слугують прикладами відтворення лексики на позначення представників духовенства у серіалі «Молодий Папа»:

ВТ	ПТ
<i>Cardinals are still in Vatican City, and they will leave Rome only after the new <u>Pontiff's</u> first homely</i> [80: 00:11:55–00:12:03].	<i>Кардинали лишаються в Ватикані, і вони покинуть Рим лише після першої проповіді <u>Понтифіка</u></i> [79: 00:11:55–00:12:03].

<p><i>Cardinal Ozolins and Cardinal Aguirre slapping each other, and I said the most outrageous things to the crowd in Saint Peter's Square [80: 00:13:06–00:13:14].</i></p>	<p><i>Кардинали Озолінс і Агірре давали один одному ляпаси, а я на Площі Святого Петра виголосив натовпу обурливу промову [79: 00:13:06–00:13:14].</i></p>
<p><i>Holy Father, while you wait, may I present Sister Bice, from Nepi, in delightful province of Lazio [80: 00:13:44–00:13:52].</i></p>	<p><i>Ваша Святосте, поки ви чекаєте, дозвольте представити сестру Біче, з Непі, з чудової області Лаціо [79: 00:13:44–00:13:52].</i></p>
<p><i>The cardinalship, my dear. Which is much more respectable [80: 00:49:35–00:49:39].</i></p>	<p><i>Про титул кардинала, мій любий. Що набагато поважніше [79: 00:49:35–00:49:39].</i></p>
<p><i>The Pope is a jewel. I'm just a bungling missionary priest [80: 00:03:17–00:03:20].</i></p>	<p><i>Перлина – це Папа. я ж просто бездарний священик-місіонер [80: 00:03:17–00:03:20].</i></p>
<p><i>Did you know that when the Archbishop of Boston would visit Harvard, he'd boast to everyone that he never washed his feet? [80: 00:06:58–00:07:06]</i></p>	<p><i>Вам відомо, що коли Бостонський архієпископ відвідував Гарвард, він усім вихвалявся, що ніколи не мив ніг? [79: 00:06:58–00:07:06]</i></p>
<p><i>I, Pius XIII, Bishop of Rome, Vicar of Jesus Christ, Successor of the Prince of the Apostles, Supreme Pontiff of the Universal Church, Primate of Italy, Archbishop and Metropolitan of the Province of Rome, Sovereign of the State of Vatican City, and Servant of the Servants of God, wish to inform you</i></p>	<p><i>Я, Пій XIII, Єпископ Риму, Вікарій Ісуса Христа, Наступник Князя Апостолів, Верховний Понтифік Вселенської Церкви, Предстоятель Італії, Архієпископ і Митрополит Римської провінції, Суверен Держави Ватикан, і Слуга Слуг Божих, хотів би вам заявити про свою повну байдужість до ваших</i></p>

<i>of my total indifference to your doubts and criticism</i> [80: 00:22:56–00:23:09]	<i>сумнівів і критики</i> [79: 00:22:56–00:23:09]
<i>How did it go with <u>the Patriarch of Moscow</u>?</i> [800: 00:04:46–00:04:49]	<i>Як пройшла зустріч з <u>Патріархом Московським</u>?</i> [790: 00:04:46–00:04:49]

Окрему лексико-семантичну групу складає лексика на позначення **офіційних звертань** до представників духовенства.

Переклад офіційних звертань у релігійному дискурсі в цілому відповідає стандартним вимогам до перекладу цього пласту лексики в більшості інших дискурсів, а саме – за допомогою традиційних відповідників. В українському перекладі тексту серіалу «Молодий Папа» перекладач покористовується саме цією стратегією, що знайшло своє відображення у перекладі наступних фрагментів:

ВТ	ПТ
<i>Not knowing your tastes, <u>Your Holiness</u>, we took the liberty of preparing a little of everything</i> [80: 00:12:31–00:12:35].	<i>Ми не знали, що <u>полюбляє</u> <u>Ваша Святість</u>, тому взяли на себе сміливість приготувати усього <u>потроху</u></i> [79: 00:12:31–00:12:35].
<i>Well, my sweet <u>Holy Father</u>, now what is it you would like to have for your lunch?</i> [80: 00:14:04–00:14:09]	<i>Ну, солоденький <u>Святий Отче</u>, що б ви хотіли мати на обід?</i> [79: 00:14:04–00:14:09]
<i><u>Mother</u>... Let me explain something to you, that you, in your long life, have not yet had the occasion to understand</i> [80: 00:14:29–00:14:38].	<i><u>Матінко</u>, <u>дозвольте мені</u> вам пояснити те, чого ви так і не змогли збагнути протягом <u>вашого довгого життя</u></i> [79: 00:14:29–00:14:38].
<i><u>Your Holiness</u>, <u>His Eminence the Cardinal Secretary of State and the Prefects of the Various Congregations</u></i>	<i><u>Ваша Святосте</u>, <u>Його Емінінцій кардинал Державний секретар</u> і <u>префекти різних конгрегацій</u> з</i>

<i>can't wait to make your acquaintance and to welcome you [80: 00:15:25–00:15:35].</i>	<i>нетерпінням чекають нагоди вас привітати [79: 00:15:25–00:15:35].</i>
<i>Forgive me, <u>Eminence</u>, but that was a good one. – You should laugh, but in proportion [80: 00:24:09–00:24:14].</i>	<i>Пробачте, <u>Ваша Еміненціє</u>, та ваші слова були справді влучними. – Смійся, але в міру [79: 00:24:09–00:24:14].</i>
<i>From now on, you are Pope Pius XIII, <u>Father and Mother of the entire Catholic Church</u> [80: 00:31:02–00:31:13].</i>	<i>Відтепер ти Пана Пій XIII, <u>Батько і Мати усієї Католицької Церкви</u> [79: 00:31:02–00:31:13].</i>
<i><u>Blessed Father</u>, this is a very useful object, but only if you open it [80: 00:15:26–00:15:33].</i>	<i><u>Благословенний Отче</u>, це дуже корисний предмет, але вам його треба відкрити [79: 00:15:26–00:15:33].</i>

Відтворення цієї лексико-семантичної групи у перекладі не викликає складнощів, адже вимагає лише залучення лексикографічних джерел та наявності у перекладача фонових знань на позначення необхідних понять, що входить до перекладацької компетенції.

2.1.2. Специфіка перекладу лексики на позначення пастви, а також людських чеснот, гріхів та покарання за них в серіалі «Молодий Папа». Наступна лексико-семантична група, що формує католицьку релігійну картину світу у серіалі «Молодий Папа» складає лексика на позначення **релігійної діяльності та окремих дій духовенства.**

Аналіз ПТ, що містить одиниці цієї групи лексики показав, що перекладач вдається здебільшого до прямих словникових відповідників, тобто збереження смислової та прагматичної складової тексту не вимагає залучення контекстуальних або традиційних відповідників, або

перекладацьких трансформацій, що можемо пояснити тим, що більшість релігійних процесів, діяльності та дій духовенства були сформовані на ранніх етапах розвитку християнської релігії ще до розколу Церкви, а тому їхні відповідники наявні в лексиконі обох досліджуваних лінгвокультурах. Свідотством цьому можуть слугувати переклади наступних фрагментів ВТ:

ВТ	ПТ
<i>Even if I were to <u>confess</u> them, you wouldn't understand a thing</i> [80: 00:15:55–00:15:57].	<i>Навіть якби я тобі в них <u>сповідався</u>, ти б усе одно нічого не зрозумів</i> [79: 00:15:55–00:15:57].
<i>You must do something very important for <u>the eminency</u> of your pontiff</i> [80: 00:22:37–00:22:41].	<i>Ви повинні зробити щось у край важливе для <u>возвеличення</u> свого Понтифіка</i> [79: 00:22:37–00:22:41].
<i>I will take care of worldly matters, travel, <u>adulation of the masses</u>, celebrations</i> [80: 00:40:13–00:40:15].	<i>Я ж клопотатимуся світськими справами, поїздками, <u>схилянням мас</u> і святковими церемоніями</i> [79: 00:40:13–00:40:15].
<i>Because it's not enough to just love it, you also need to <u>perceive</u> it</i> [80: 00:32:05–00:32:19].	<i>Замало, щоб вона просто подобалася, її необхідно <u>пізнати</u></i> [79: 00:32:05–00:32:19].
<i>On Thursday, the Holy Father is scheduled to <u>baptize</u> ninety children from all over Europe</i> [80: 00:35:37–00:35:43].	<i>У четвер Святий Отець має <u>хрестити</u> 90 дітей зі всієї Європи</i> [79: 00:35:37–00:35:43].

Втім, специфіка релігійного дискурсу також впливає на вибір перекладачем варіантів перекладу. Так, у наступному фрагменті перекладач вдається до використання варіативного відповідника задля збереження католицької релігійної картини світу, що вважаємо коректним транслятор ним кроком.

It's not true that you don't have the power to make me pope. You do. – What? – Resign. I'll win in the next Conclave [80: 00:38:10–00:38:21].

Неправда, що не у твоїх силах. У твоїх. – Що? – Зречися престолу. А я переможу на наступному Конклаві [79: 00:38:10–00:38:21].

Ця лексико-семантична група слів складається з лексем на позначення **пастви** як групи людей, що потребує допомоги духовенства і божественної сутності.

Відтворення лексики з цієї групи потребувало залучення ряду трансляторних кроків. Так, деякі лексеми можливо було перекласти за допомогою прямого відповідника, як-то у наступних фрагментах:

ВТ	ПТ
<i>Do you really believe that the Holy Spirit elects the Pope? – We Africans, no, but we <u>Catholics</u>, yes, that is what we believe [80: 00:16:55–00:17:03].</i>	<i>Ви дійсно вірите, що Папу обирає Святий Дух? – Ми, африканці, ні, а от ми, <u>католики</u>, так [79: 00:16:55–00:17:03].</i>
<i>The press and the <u>faithful</u> who are coming here from every corner of the globe were all convinced that you were going to deliver your homily today [80: 00:33:09–00:33:19].</i>	<i>Преса і <u>віряни</u>, які прибули з усіх куточків землі, всі вони чекали на вашу проповідь сьогодні [79: 00:33:09–00:33:19].</i>
<i>But I've come to the right place, though: a city state filled with <u>lost souls</u> who have never really lived [80: 00:34:01–00:34:08].</i>	<i>Але я потрапила у правильне місце: держава-місто <u>загублених душ</u>, які ніколи так і не жили [79: 00:34:01–00:34:08].</i>
<i>I'm an orphan. And orphans are never young. But the majority of the <u>churchgoers</u> are not orphans [80: 00:16:37–00:16:47].</i>	<i>Я – сирота. А сироти ніколи не бувають молодими. Але більшість <u>парафіян</u> – не сироти [79: 00:16:37–00:16:47].</i>

У подальшому перекладач вдається до інших прийомів та способів перекладу. Так, у наступному фрагменті перекладач вирішив змінити реєстр повідомлення:

Without God... you are as good as dead. Dead, abandoned strays wandering the streets [80: 00:51:15–00:51:27].

Без Бога... ви все одно, що мертві. Мертві, покинуті заблудьки, які веештаються вулицями [79: 00:51:15–00:51:27].

У цьому фрагменті спостерігаємо використання варіантного відповідника при перекладі словосполучення *abandoned strays*, що призводить до зниження реєстру повідомлення. Враховуючи комунікативну ситуацію (звернення Папи до вірян з балкону площі Св. Петра), такий крок видається некоректним, адже призводить до порушення комунікативного сценарію ситуації на екрані. Втім, таке перекладацьке рішення можна пояснити спробою перекладача зберегти авторський замисл, що передбачає виставлення головного герою серіалу – Папи Пія XIII – в якості ексцентричного молодого чоловіка, наділеного неймовірною владою.

Цікавим з точки зору перекладу також вважаємо відтворення фрагменту зі словосполученням, що має яскраво виражений інтертекстуальний характер:

She made me a good Christian. A great Christian! [80: 00:36:18–00:36:20];

Зробила добрим християнином. Великим Християнином! [79: 00:36:18–00:36:20]

У даному випадку спостерігаємо використання варіантного відповідника, що спричинено вказаним вище інтертекстуальним характером словосполучення. Вживання цього словосполучення в релігійному контексті має традиційний характер. Його формулювання закладене ще в ранніх християнських письменах, а тому й переклад його має облігаторний характер. Перекладачу вдалося ідентифікувати

інтертекстуальну природу словосполучення та коректно передати його у перекладі.

Цікавим з точки зору перекладознавчого аналізу є відтворення наступної лексико-семантичної групи, а саме – на позначення **ЛЮДСЬКИХ ЧЕСНОТ**.

Як відомо, лексика на позначення людських чеснот є однією з найдавніших та найбільш усталених груп слів в християнській релігії. Кожна лексема має безперечно інтертекстуальний характер, а також «закріплене» місце у Святому Письмі, що говорить про те, що в контексті релігійного дискурсу кожна людська чеснота має лише одну, традиційну форму. Адекватне відтворення католицької релігійної картини світу неможливе без урахування цього факту.

У перекладі бачимо лише часткове відтворення традиційного вигляду лексики цієї лексико-семантичної групи. Так, наступні фрагменти були перекладені зі збереженням традиційних форм лексики на позначення людських чеснот.

ВТ	ПТ
<i>Lord, I don't care with what means, <u>licit or illicit</u>, they're all fine, I don't care about the Holy Spirit, whether He illumines me or not [80: 00:01:17–00:01:29].</i>	<i>Господи, мені байдуже, якими шляхами, <u>праведними</u> чи <u>неправедними</u> – усі вони однакові; мені байдуже, освятить мене Святий Дух чи ні [79: 00:01:17–00:01:29].</i>
<i>I don't care if you think I'm weak, or a scoundrel, I don't care about <u>loving my neighbor as myself</u>, I will never love my neighbor as myself [80: 00:01:37–00:01:47].</i>	<i>Мені байдуже, чи вважаєш ти мене слабким або ж негідником, мені байдуже на <u>любов до ближнього свого</u>, Я ніколи не любитиму ближнього так, як себе [79: 00:01:37–00:01:47].</i>

<i>In light of which I deem it necessary to reiterate my <u>infallibility</u> in contrast to your <u>human fallibility</u> [80: 00:23:09–00:23:16].</i>	<i>У світлі чого вважаю за необхідне знову наголосити на своїй <u>непогрішимості</u>, на відміну від вашого <u>грішного людського єства</u> [79: 00:23:09–00:23:16].</i>
---	--

Перекладач іноді відхиляється від цієї стратегії перекладу, що може призвести до певної втрати прагматичного ефекту ВТ, що він ґрунтується на інтертекстуальності текстів релігійного дискурсу. Наприклад:

ВТ	ПТ
<i>And it had the effect of creating a son <u>full of goodness</u> [80: 00:43:05–00:43:07].</i>	<i>І, як наслідок, це породило сина, <u>сповненого доброчесності</u> [79: 00:43:05–00:43:07].</i>
<i>I've inquired about you. Everyone tells me you are a shining example of <u>goodness</u> [80: 00:43:07–00:43:12].</i>	<i>Я порозпитував про вас. Усі запевняють, що ви – яскравий приклад <u>доброти</u> [79: 00:43:07–00:43:12].</i>

У якості альтернативи до цього перекладу можемо запропонувати більш традиційні варіанти перекладу лексеми *goodness*, зважаючи на особливості функціонування релігійного дискурсу – *праведність, благість*.

Не менш цікавою є наступна лексико-семантична група – на позначення **людських гріхів та покарань за них**, відтворення якої в перекладі має ті ж риси, що й у попередньої групи слів.

Беручи до уваги функціонування аналізованого тексту у межах релігійного дискурсу, лексика на позначення гріхів та покарань за них належить до класу термінів, а також має однозначні традиційні еквіваленти в перекладі. Як і випадку з лексикою на позначення чеснот, перекладач лише частково слідує традиційному перекладу, що бачимо на прикладі наступних фрагментів:

BT	ПТ
<i>In the meantime would Your Holiness care for a regular Diet Coke? – Let's not utter <u>heresies</u>, Domen</i> [80: 00:13:34–00:13:41].	<i>А поки Ваша Святість не бажає звичайну, дієтичну, колу? – Більше жодної <u>єресі</u>, Домене</i> [79: 00:13:34–00:13:41].
<i>I've had <u>impure thoughts</u>. – About who?</i> [80: 00:16:01–00:16:05]	<i>Мене відвідували <u>нечисті думки</u>. – Про кого?</i> [79: 00:16:01–00:16:05]
<i>Impure and gerontophilic thoughts about a statue... – What sort of <u>penance</u> can I assign for that?</i> [80: 00:16:16–00:16:24]	<i>Нечисті і геронтофілійні думки про статуєтку... – Яку ж <u>єпитимію</u> на тебе накласти?</i> [79: 00:16:16–00:16:24]
<i>And if I've <u>sinned by presumption</u>, I ask Your forgiveness now</i> [80: 00:07:39–00:07:42].	<i>І якщо я <u>згрішив із самовпевненості</u>, я зараз прошу Твого прощення</i> [79: 00:07:39–00:07:42].
<i>He needs you and you refuse to help him in the name of your <u>bottomless vanity</u></i> [80: 00:21:27–00:21:31].	<i>Ти йому потрібен, але ти відмовляєшся йому допомагати в ім'я свого <u>бездонного марнославства</u></i> [79: 00:21:27–00:21:31].
<i>You will answer for this, before God and in your <u>ravaged conscience</u></i> [80: 00:21:31–00:21:33].	<i>За це ти відповіси перед Господом і перед своєю <u>спустошеною совістю</u></i> [80: 00:21:31–00:21:33].
<i>I've never really trusted Voiello myself. He's <u>the devil incarnate</u></i> [80: 00:17:42–00:17:47].	<i>Особисто я йому ніколи не довіряв. Він <u>диявол в людській подобі</u></i> [79: 00:17:42–00:17:47].
<i>She was a woman who did not scorn <u>wickedness</u></i> [80: 00:43:00–00:43:03].	<i>Вона була жінкою, яка не цуралася <u>згріховності</u></i> [79: 00:43:00–00:43:03].

В останніх двох випадках перекладач вдається до використання варіативних відповідників. Враховуючи контекст комунікативної ситуації,

такий переклад має право на існування, адже не призводить до смислових або прагматичних втрат.

2.1.3. Специфіка перекладу лексики на позначення Бога, святих, божественних сутностей, а також божественної природи явищ навколо людини в серіалі «Молодий Папа». Першу групу складає лексика на позначення **Бога** як центральної фігури релігійного дискурсу, **святих** та **божественних сутностей**.

Відтворення лексичних одиниць, що входять до складу цієї групи є ілюстративним прикладом різниці у релігійних картинах світу досліджуваних культур. Так, у тексті серіалу ми знайшли лише один приклад використання перекладу за допомогою еквіваленту, а саме: *I'm here for one very simple reason. To not forget anyone. God does not leave anyone behind* [80: 00:07:50–00:08:02] – *Я тут з однієї простої причини. Не забувати нікого. Господь ні про кого не забуває* [79: 00:07:50–00:08:02]. Усі інші одиниці, що складають цю лексико-семантичну групу, були перекладені за допомогою варіантних відповідників та різноманітних трансформацій:

Like Mary, virgin and mother. Like man, good and evil [80: 00:11:44–00:11:49];

Як Марія, діва і мати. Як людина, добрий і лихий [79: 00:11:44–00:11:49].

У цьому випадку спостерігаємо використання варіантної відповідності значення, що можемо пояснити традицією використання лексики на позначення та опис святої Марії. І хоч у ВТ немає прямої вказівки саме на святу Марію, контекст, що його диктує релігійний дискурс, імпліцитно вказує глядачеві, що мова йде саме про Божу Матір.

Ще одним прикладом використання варіантного відповідника через необхідність збереження релігійної канви тексту є наступний фрагмент:

*And if I have abused my power, I ask You to take it from me now.
Forgive me, Lord, illumine me [80: 00:07:55–00:07:59];*

*І якщо я зловживав своєю владою, то цієї ж миті відбери у мене її.
Пробач мене, Господи, освяти мене [79: 00:07:55–00:07:59].*

Використання варіантного відповідника пояснюється тим фактом, що в англо-саксонській лінгвокультурі існує декілька лексем на позначення християнського Бога, однією з яких є й графічно позначена лексема *Lord*. У перекладі спостерігаємо традиційний для такого використання цієї лексеми переклад – *Господь*.

Таку ж ситуацію бачимо і в наступному фрагменті:

*God Almighty, what atrocity can I have committed to deserve that?
[800: 00:05:17–00:05:18]*

*Всевишній, яке злодіяння я вчинив, аби заслужити таку кару?
[790: 00:05:17–00:05:18]*

Прямим еквівалентом до словосполучення на позначення Бога *God Almighty* в українській лінгвокультурі є *Боже Всемогутній*, втім, перекладач вдався до використання варіантного відповідника. Оскільки вживання обох варіантів – як прямого еквіваленту, так і варіантного відповідника – є цілком еквівалентним, то можемо пояснити таку трансляторну дію специфікою кіноперекладу, а саме спробою перекладача синхронізувати ПТ з ВТ хронічно та артикуляційно.

Прикладом використання перекладацької трансформації для відтворення лексики на позначення божественних сутностей є наступний фрагмент:

*And four... Sister Mary will also look after you. She will oversee all your activities and report directly back to me. She will be your guardian angel
[80: 00:41:10–00:41:27];*

І четверте... Сестра Мері також наглядатиме і за вами. Вона контролюватиме кожен ваш крок, про що доповідатиме особисто мені. Вона буде вашим янголом-охоронцем [79: 00:41:10–00:41:27].

У даному випадку перекладач вдається до калькування, що вбачаємо цілком коректним кроком, адже поняття янгола-охоронця є одним із найстаріших у християнстві, а тому наявне як у католицькій, так і у православної релігійній картині світу.

Цікавим з точки зору перекладознавства є використання перекладу за традицією, що вимагає від перекладача бездоганних фонових знань в обох досліджуваних лінгвокультурах. Прикладами використання традиційного перекладу є наступні фрагменти:

A replica of the grotto of Our Lady of Lourdes. It's being restored [80: 00:27:59–00:28:04];

Точна копія грото Люрдської Божої Матері. Його реставрують [79: 00:27:59–00:28:04].

Люрдська Божа Матір – один із титулів Божої Матері, що пов'язаний з Явленням Божої Матері у французькому місті Лурд. Як католицька церква вважає справжнім чудом. Використання перекладачем перекладу за традицією вважаємо єдино можливим, адже саме така адаптація до православної картини світу може бути правильно сприйнята українськомовним глядачем. Використання будь-якого іншого відповідника або трансформації призвело б до невиправданого викривлення змісту повідомлення.

Look joyfully upon him, and remember what Saint Augustine said: “If you want to see God, you have the means to do it” [80: 00:23:35–00:23:47];

Погляньте на нього з радістю і згадайте слова Святого Августина: «Якщо хочете побачити Господа, у вас є все, що для цього треба» [79: 00:23:35–00:23:47].

Словосполучення на позначення одного із святих *Saint Augustine* було перекладено саме за традицією – так, як вказано в традиційних перекладах Святого Письма. Використання транслітерації або транскрипції для відтворення імені святого вбачається неприпустимим, адже призвело б

до викривлення релігійної картини світу реципієнта, а тому й до втрати адекватності перекладу.

Наступною лексико-семантичною групою слів, що складають католицьку релігійну картину світу серіалу «Молодий Папа» є лексика на позначення **божественної природи** явищ навколо людини.

Тут також можемо спостерігати використання прямих відповідників, як-то у фрагменті: *We've forgotten the women and children, who will change this world with their love and their kindness. And with their marvelous, divine disposition to play* [80: 00:08:23–00:08:38]; – *Ми забули про жінок і дітей, які змінять цей світ своєю любов'ю та добротою. І своєю дивовижною, божественною властивістю грати* [79: 00:08:23–00:08:38]. Такий крок вважаємо цілком коректним, адже не призводить до будь-яких втрат у перекладі. Однак, використання прямого відповідника також обмежене – відтворення іншої лексики з цієї групи потребує пошуку варіантних відповідників та залучення трансформацій, що бачимо на прикладах наступних фрагментів.

Наступний фрагмент є прикладом використання варіантного відповідника:

What do you see? – God's plan. A complex architecture that depends on you, Your Holiness [80: 00:40:15–00:40:58];

Що саме ви бачите? – Задум Господа. Складну структуру, яка залежить від вас, Ваша Святосте [79: 00:40:15–00:40:58].

Використання варіантного відповідника вважаємо цілком вдалим та таким, що повністю відповідає вимогам, що ставить перед перекладачем завдання відтворення католицької релігійної картини світу.

Цікавим з точки зору перекладацького аналізу є наступний фрагмент:

Where there are formal relationships there are rites and where there are rites the earth order reigns [80: 00:15:12–00:15:20];

Там, де є формальні взаємини, існують права, а там, де існують права, тріумфує земний порядок [79: 00:15:12–00:15:20].

Словосполучення на позначення божественної природи людського світу *the earth order* було перекладено за допомогою калькування, що вважаємо прийнятним, адже отримане словосполучення – *земний порядок* – дійсно належить до християнської релігійної картини світу, а тому співпадає в обох досліджуваних лінгвокультурах. Питання викликає переклад саме лексеми *rites* у цьому фрагменті. Так, лексема на позначення обрядів, ритуалів *rite* була перекладена як *права*, що вважаємо помилковим перекладом. Пояснити таку помилку можемо тим, що лексема *rite* співзвучна з лексемою *right*, що дійсно могло привести до помилкової інтерпретації повідомлення перекладачем, особливо, якщо переклад здійснювався на основі звукового ряду ВТ, а не скрипту. Втім, ця помилка не призвела до значних смислових втрат у ПТ завдяки контексту ситуації на екрані.

Прикладом певної адаптації ПТ слугує наступний фрагмент:

In light of the statements made at the press conference, newspapers around the world have just begun to unleash holy hell [80: 00:35:56–00:36:06];

У світлі заяв, зроблених на прес-конференції, газети всього світу почали говорити про Геєну [79: 00:35:56–00:36:06].

Так, словосполучення *holy hell* зазнає конкретизації, що вважаємо доцільним, адже поняття «святого аду» відсутнє в православній релігійній картині світу, натомість, *Геєна* належить до понять, що були утворені ще до розколу християнства, а тому наявне в обох лінгвокультурах та повністю відповідає семантиці оригінального словосполучення. Втім, певну стурбованість викликає переклад другої частини фрагменту: ... *to unleash holy hell* було перекладено як *говорити про Геєну*. Використання диференціації значення вбачається нами некоректним, адже не відповідає значенню, закладеному у ВТ. Як варіант, можемо запропонувати переклад *почали обрушувати вогонь благодатний*.

Отже, перекладознавчий аналіз відтворення основних лексико-семантичних груп лексики, що вони є основними засобами реалізації

католицької релігійної картини світу показав, що конфесійна лексика як одна з найстаріших та найбільш традиційних пластів лексики має розгалужену та комплексну класифікацію. З огляду на денотативну функцію мови, лексика серіалу «Молодий Папа», що належить до релігійного дискурсу позначає явища та процеси католицької релігійної картини світу. Вона має свою специфіку, адже більшість її одиниць мають сталий інтертекстуальний характер – вони мають певне «закріплене» місце у Святому Письмі, а також традиційні форми, які не підлягають будь-яким трансформаціям у контексті релігійного мовлення. Зазначені фактори створюють певні вимоги для перекладача під час відтворення релігійної картини світу у перекладі, адже нівелювання специфіки використання конфесійної лексики у перекладі може призвести до смислових та прагматичних втрат у ПТ, що, у свою чергу, відобразиться на адекватності відтворення католицької релігійної картини світу, а тому – і на адекватності перекладу в цілому.

Задля досягнення адекватного відтворення католицької релігійної картини світу серіалу «Молодий Папа» у перекладі перекладач вдається до різноманітних засобів і прийомів перекладу, серед яких виділяємо: пошук прямих відповідників, використання варіантних контекстуальних відповідників, а також залучення перекладацьких трансформацій. Перекладацький аналіз ПТ показав, що під час перекладу було допущено певних помилок, що пояснюється тим, що переклад виконувався на основі аудіо-відеоряду стрічки, а не на основі англійськомовного скрипту серіалу. У деяких випадках перекладач ігнорує наявність традиційних варіантів перекладу певних лексем, втім, це не призводить до значних смислових або прагматичних втрат. У цілому, переклад серіалу «Молодий Папа» можемо вважати адекватним, адже вірогідність неправильної інтерпретації католицької релігійної картини світу досліджуваного тексту досить незначна, що вказує на адекватність перекладу.

ВИСНОВКИ

У процесі перекладу як і міжмовній та міжособистісній комунікації центральною фігурою постає мовна особистість. У контексті релігійного дискурсу, панівною в свідомості мовної особистості стає релігійна картина світу, яка спрямовує її діяльність, формує відношення особистості до оточуючого світу, людей та самої себе. У цьому випадку, явища та процеси релігійної картини світу заміщують структури інших картин світу (наївної, наукової, художньої, тощо) та створює особливу концептосферу, що вона ґрунтується на категоріях інтертекстуальності та прецедентності на базі текстів священних книг. Різниця в структурах релігійних картин світу різних культур й складає ту концептуальну лакуну, що формує проблематику адекватного перекладу.

Окреме місце в нашому дослідженні займає питання про релігійний дискурс та його функціонування. Релігійний дискурс відноситься до інституційного, що передбачає наявність певної клішованості структури, ієрархії учасників, хронотопу, певних норм поведінки. До складу релігійного дискурсу входять такі елементи, як «релігійний текст» та «релігійна комунікація», що знаходять своє відображення в ментальних, соціальних та дискурсивних структурах (див. Т. ван Дейк). У контексті телекомунікації, однак, поняття «релігійний дискурс» зазнало певних змін, що призвело змін у його структурі. Таким чином, процес перекладу кінотексту серіалу на зображення релігійної картини світу (у нашому випадку – католицької) може мати дещо специфічний характер – релігійна картина світу буде реалізовуватися не тільки в релігійному, але і в художньому та кіно-дискурсі, що значно позначиться на процесі перекладу.

Важливим нюансом функціонування релігійного дискурсу є специфіка конфесійного мовлення, яке є тематично специфічним, стандартним, з чітко вираженою специфічною лексикою. Особливу увагу

перекладача привертає саме використання лексики, яка включає в себе значні за обсягом групи маркованих слів, слів-символів, запозичень з інших мов, багату синонімію, перифраз, епітети, анти лексеми, тощо. У межах нашого дослідження ми розбили марковану лексику серіалу на декілька лексико-семантичних груп для кращої ілюстрації та коментування перекладацького процесу.

Кінопереклад по праву вважається особливим видом перекладацької діяльності, адже ставить перед перекладачем низку вимог, що вони пояснюються креалізованістю кінотексту на ряду з його хроноспецифікою. Назараз, проблемами кіноперекладу займається значна кількість вчених, втім, й досі цей вид перекладу вважається не достатньо вивченим, що лише додає актуальності нашому дослідженню.

Серіал «Молодий Папа» можна із впевненістю віднести до найбільш специфічних прикладів серед творів цього жанру, що пояснюється як сміливістю при виборі теми, так і манерою зображення «сакральної» для багатьох людей дійсності. На ряду з цим, серіал «Молодий Папа» напрочуд ілюстративно та зрозуміло реалізує католицьку релігійну картину світу, що відбувається, насамперед, завдяки процесу спрощення картини світу – у ньому відбувається інвентаризація знань та уявлень про католицьку релігійну картину світу. Цей ефект спрощення картини світу вважаємо одним із ключових для відтворення при перекладі, адже його нівелювання може призвести до втрати адекватності перекладу.

Проведений перекладознавчий аналіз показав, що основною проблематикою відтворення релігійної картини світу серіалу є переклад конфесійної лексики, що ми її поділили на декілька лексико-семантичних груп, до яких входять:

- Лексика на позначення теологічних термінів католицизму;
- Лексика на позначення пастви, а також людських чеснот, гріхів та покарання за них;

- Лексика на позначення Бога, святих, божественних сутностей, а також божественної природи явищ навколо людини.

Зазначена лексика має яскраво виражений інтертекстуальний характер, адже кожна її одиниця має певне «закріплене» в Святому Письмі місце, а також традиційну форму вживання та перекладу. Зазначені фактори створюють певні вимоги для перекладача під час відтворення релігійної картини світу у перекладі, адже нівелювання специфіки використання конфесіональної лексики у перекладі може призвести до смислових та прагматичних втрат у ПТ.

У процесі відтворення католицької релігійної картини світу перекладач вдається до різноманітних засобів і прийомів перекладу, серед яких виділяємо : пошук прямих відповідників, використання варіантних контекстуальних відповідників, а також залучення перекладацьких трансформацій. Перекладач інколи відходить від стратегії перекладу за традицією, але в смисловому плані переклад не зазнає значних втрат завдяки візуальному ряду та контексту комунікативної ситуації. Як висновок, можемо вважати переклад серіалу «Молодий Папа» виконаний студією VaibaKoTV адекватним, а завдання відтворення католицької релігійної картини світу – виконаним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике : учебное пособие. Москва : Книжный дом «ЛИБРИКОМ». 2011. 144 с.
2. Афанаскина Н.Ю. Киноперевод как объект исследования лингвистики, социологии, межкультурной коммуникации и теории перевода. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2017. № 4. с. 58-66
3. Басков А.Я. Методология научного исследования : учебное пособие. Киев : МАУП. 2002. 216 с.
4. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Искусство, 1986. С. 172.
5. Білоус Н. В. Релігійний дискурс в аспекті перекладознавства. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. № 1. С. 94-102.
6. Блувберг С. В. Современный протестантский дискурс : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. Москва. 2009. 27 с.
7. Бобырева Е. В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, стратегии (на материале православного вероучения) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. Волгоград, 2007. 22 с.
8. Богачевская И. В. Религиозный дискурс как объект философско-религиоведческой рефлексии. *Культура народов Причерноморья*. 2006. № 79. С. 119-121.
9. Боженкова Н. А. Некоторые особенности вербального функционирования религиозного дискурса. *Известия Юго-Западного государственного университета. Серия: Лингвистика и педагогика*. 2015. № 3. С. 15-23
10. Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. с. 19.

11. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста : учебное пособие. Москва : Флинта : Наука. 2009. 520 с.
12. Браїлко Ю. Л. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60-80-х років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. Київ, 2005. 25 с.
13. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов : монографія. Москва : Языки славянской культуры. 2001. 218 с.
14. Витгенштейн Л. Философские работы. М. : Гнозис. 1994. Ч. 1. С. 8-10.
15. Гачев Г. Д. Национальные образы мира. Космо-психо-логос. Москва : Сервис. 2002. С. 16.
16. Горшкова В.Е. Название фильма как единица перевода и составляющая образа-смысла. *Вестник Пермского национального исследовательского университета. Проблемы языкознания и педагогики*. 2014. № 14. С. 26-37.
17. Григорьева Т. П. Образы мира в культуре: встреча Запада с Востоком. *Культура, человек и картин мира*. М. : Наука, 1987. С. 271.
18. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. Москва : ОАО ИГ «Прогресс». 2000. С. 75.
19. Дейк Т. ван. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс. 1988. Вып. XXIII. С. 178.
20. Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови. *Культура слова*. 1994. № 45. С. 14-20.
21. Драч Ю. С. Порівняльні характеристики конфесійної лексики в українському й англійському перекладах Старого Заповіту (П'ятикнижжя Мойсееве) : монографія. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2018. 127 с.

22. Дудик П. С. Стилистика української мови : навчальний посібник. Київ: Академія. 2005. 368 с.
23. Жалко Т. Мовностилістичні особливості молитви у конфесійному стилі української мови. *Лінгвостилістика XXI століття: стан і перспективи*. 2014. № 3. С. 90-99.
24. Зарецкая А.Н. Картина мира телесериала через призму когнитивной лингвистики. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2013. № 24 (315). с. 88-90
25. Карасик В. И. Религиозный дискурс. Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. научн. тр. Волгоград : Перемена. 1999. С. 25-34.
26. Карасик В. И. Языковой круг. Москва : Гнозис. 2004. 390 с.
27. Караулов Ю. Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения. *Язык и личность*. Москва : Наука. 1989. С. 3-8.
28. Ковтунець О. С. Структурно-семантичний аналіз релігійної лексики (на матеріалах новітніх загальномовних словників). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. № 10 (2). С. 23-29
29. Кожемякин Е. А. Религиозный дискурс: методология исследования. *Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия 366. Философия. Социология. Право*. 2011. Т. 15. № 2 (97). С. 32-47.
30. Козуляев А.В. Базовый курс аудиовизуального перевода (закадр, дубляж, субтитры) : посібник. Москва : Прогресс. 2007. 119 с.
31. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке : монография. Москва : Наука. 1990. С. 62.
32. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке : монография. Москва : Наука. 1990. С. 18.
33. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва : ЭТС. 2011. 424 с.

34. Конфесійний стиль мови і мовлення. *School home task* : веб-сайт. URL: <https://school.home-task.com/konfesijnij-stil-movi-i-movlennya-stili-i-formi-movi/>.
35. Кравченко Н. О. Синергійність англомовного релігійного дискурсу (теолінгвістичний підхід). Одеса: КП ОМД. 2017. 412 с.
36. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З. К проблеме ментальных репрезентаций. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2007. № 4. С. 11.
37. Кузьмичев С.А. Перевод кинофильмов как отдельный вид перевода. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. 2012. № 9 (642). С. 140-150.
38. Лихачев Д. С. Внутренний мир художественного произведения. *Вопросы литературы*. 1968. № 8. С. 74.
39. Лотман Ю.М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики : монографія. СПб. 1998. 372 с.
40. Магдєєва А.О. Конфесійна лексика як об'єкт перекладу (на матеріалі перекладу англійськомовного серіалу «Молодий Папа» : наук.-досл. роб ... наук. ступеня магістра. 2019. КНЛУ. Київ. 102 с.
41. Макарова А.С. Религиозная языковая личность и религиозная картина мира: особенности анализа. *Вестник ЧГПУ им. И.Я. Яковлева*. 2019. № 3 (103). с. 118-125
42. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику : учеб. пособие. М. : Флинта : Наука. 2007. С. 64.
43. Мініх Г. Перекладознавчі засади відтворення релігійної картини світу в серіалі «Молодий Папа» в українськомовному перекладі *Магістерські Студії. Альманах*. Херсон : ХДУ, 2020. С.
44. Мирончук О. Підстили та жанри конфесійного стилю. URL: <https://kpba.edu.ua/statti/178-style.html>.
45. Морковина И. Ю., Сорокин Ю. А. Социоментальные картины мира: опыт моделирования коллизий сознания. *Язык и сознание: парадоксальная рациональность*. Москва. 1993. С. 118.

- 46.Обухова О.Н., Оношко В.Н., Березина Ю.В. Подходы к исследованию картины мира. *Вестник Вятского государственного университета*. 2017. №10. с. 96-100
- 47.Одарчук Н. В., Приварська Н. П. Структурно-функціональні особливості релігійного дискурсу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. № 5. С. 44-48.
- 48.Осінчук Ю. В. Історія богослужбово-обрядової лексики української мови. Дис. Київ, 2008. 22 с.
- 49.Основные этапы развития кинематографа. *Калькулятор. Справочный портал* : веб-сайт. URL: <http://www.calc.ru/465.html>
- 50.Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальное сознание. Воронеж : Истоки. 2007. С. 4.
- 51.Попова И.А. Динамика вербальной и невербальной составляющих киноповествования как объект филологической герменевтики: на материале художественных фильмов Ф.Ф. Копполы : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва. 2012. 23 с.
- 52.Приходна Н. С. Особливості конфесійного стилю української мови. *Культура народів Причорномор'я*. 2006. № 92. С. 37-39.
- 53.Пуряєва Н. В. Формування української церковно-обрядової термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ. 2001. 21 с.
- 54.Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода : монографія. Москва : Р. Валент. 2007. 240 с.
- 55.Саєвич І.Г. Картина світу і модель світу в лінгвістичних студіях. *Сова і культура*. 2012. Вип. 15. с. 93-99
- 56.Салахова А. Г. Речевые стратегии и средства их реализации в современных христианских немецкоязычных проповедях : дисс. ... канд. филол. наук. URL: http://www.dissercat.com/content/rechevye-strategii-i-sredstva-ikhrealizatsii-v-sovremennykh-khristianskikh-nemetskoyazychnyh_.

57. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва : Изд. группа «Прогресс» : Универс. 1993. С. 260.
58. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке: Язык и мышление. Москва : Наука. 1988. С. 12–13.
59. Скоромыслова Н.В. Теоретический аспект перевода художественных фильмов. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика*. 2010. № 1. с.153–156.
60. Снеткова М.С. Лингвостилистические аспекты перевода испанских кинотекстов: на материале русских переводов художественных фильмов Л. Бунюэля "Виридиана" и П. Альмодовара «Женщины на грани нервного срыва» : дис. ... канд. филол. наук. Москва. 2009. 232 с.
61. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Школа «Языки русской культуры». 1997. С. 108.
62. Уорф Б. Л. Наука и языкознание (О двух ошибочных воззрениях на речь и мышление, характеризующих систему естественной логики, и о том, как слова и обычаи влияют на мышление). *Новое в лингвистике*. Москва. 1960. Вып. I. С. 174.
63. Хайдеггер М. Время и бытие : статьи и выступления. Москва : Республика, 1993. С. 49.
64. Чернишева Ю. О. Відтворення фонові інформації при перекладі італійських релігійних текстів. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : Зб. наук. праць. 2003. № 9. С. 408-414.
65. Чернишева Ю. О. Вплив мовної картини світу на релігійну свідомість: до проблеми перекладу релігійних текстів. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : зб. наук. праць. 2004. № 5. С. 93-100.

66. Чернишова Ю. О. Концептуальні та мовні аспекти перекладу сучасних італійських релігійних текстів : дис. ... канд. філолог. наук. Київ. 2010. 253 с.
67. Шарафудтинова Н.С. Теория и история лингвистической науки : учебное пособие. Ульяновск : УлГТУ. 2006. 284 с.
68. Щербакова О. Л. Дискурс і текст як об'єкти лінгвістики. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2014. Кн. 2. С. 294-297.
69. Dijk Teun A. van. Context and cognition: knowledge frames and speech act comprehension. *Journal of Pragmatics 1*. 1997. P. 213–217;
70. Finnern S. Narration in Religious Discourse: The Example of Christianity. URL: <http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narration-religious-discourse-example-christianity>.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

71. Кино: Энциклопедический словарь / гл. ред. С.И. Юткевич. М.: Сов. Энциклопедия. 1987. 640 с.
72. Психологический словарь. М. : ОЛМА Медиа Групп : ОЛМА ПРЕСС Образование. 2007. С. 294-295.
73. Словарь терминов и понятий. URL: <http://ido.rudn.ru/philosophy/glossary.html>
74. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція Української радянської енциклопедії академії наук Української РСР. 1974. 865 с.
75. Философский словарь. М. : Республика. 2001. С. 234.
76. Философский словарь. М.: Республика. 2003. С. 200.
77. Христианство. Энциклопедический словарь / под ред. С. С. Аверинцева. Москва : Большая рос. энцикл. 1993. 671 с.

- 78.Энциклопедия эпистемологии и философии науки. М. : «Канон» :
РООИ «Реабилитация». 2009. С. 581.
- 79.Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва :
Советская энциклопедия. 1990. 682 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 80.Молодий Папа. UASerials : веб-сайт. URL: <https://uaseriales.pro/180-molodyy-papa-sezon-1.html>
- 81.The Young Pope. *Sublikesript* : веб-сайт. URL:
https://sublikesript.com/series/The_Young_Pope-3655448/season-1/episode-2-Episode_12